

«Τα θέματα προέρχονται και αντλήθηκαν από την πλατφόρμα της Τράπεζας Θεμάτων Διαβαθμισμένης Δυσκολίας που αναπτύχθηκε (MIS5070818-Τράπεζα Θεμάτων Διαβαθμισμένης Δυσκολίας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Γενικό Λύκειο-ΕΠΑΛ) και είναι διαδικτυακά στο δικτυακό τόπο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) στη διεύθυνση (<http://iep.edu.gr/el/trapeza-thematon-arxiki-selida>)».

Την ταξινόμηση των θεμάτων ανά διδακτική ενότητα επιμελήθηκαν οι φιλόλογοι - συγγραφείς Δήμητρα Γαρδάνη και Δώρα Ασημακοπούλου (εκδόσεις Άλκιμο).

12^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β1, 1-4, 1103a14-b2

Θ. Τ. 33576-33575-33574

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἢ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξήσιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἢ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθεῖ ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίξῃ τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθεῖ. Οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἃ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιῶντες μαθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

ΘΕΜΑ Α1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33576

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η διανοητική αρετή είναι αποτέλεσμα κυρίως της διδασκαλίας.
2. Ο Αριστοτέλης συσχετίζει γλωσσικά τη λέξη ἔθος με τη λέξη ἠθική.
3. Κατά τον Αριστοτέλη η ἠθική ολοκλήρωση του ανθρώπου επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας του ἔθους.

β. «ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον»: Σε τι ακριβῶς αναφέρεται ο Αριστοτέλης χρησιμοποιώντας την αντωνυμία ὅπερ; (μονάδες 4)

2. Θ. Τ. 33575

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 5):

1. Η διανοητική αρετή είναι αποτέλεσμα κυρίως της διδασκαλίας.
2. Ο Αριστοτέλης συσχετίζει γλωσσικά τη λέξη έθος με τη λέξη ηθική.
3. Κατά τον Αριστοτέλη η ηθική ολοκλήρωση του ανθρώπου επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας του έθους.
4. Για να δούμε με τα μάτια μας, η φύση μας εξασφαλίζει πρώτα την αντίστοιχη δυνατότητα.
5. Ο τρόπος απόκτησης μίας τέχνης είναι τελείως διαφορετικός από τον τρόπο απόκτησης μίας αρετής.

3. Θ. Τ. 33574

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η ηθική αρετή είναι αποτέλεσμα κυρίως της διδασκαλίας.
2. Για να δούμε με τα μάτια μας, η φύση μας εξασφαλίζει πρώτα την αντίστοιχη δυνατότητα.
3. Ο τρόπος απόκτησης μιας τέχνης είναι τελείως διαφορετικός από τον τρόπο απόκτησης μιας αρετής.

β. Ποια παραδείγματα χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης για να τεκμηριώσει τον ισχυρισμό «οὐθεν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται»; (μονάδες 4)

ΘΕΜΑ Β1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33576

Να επισημάνετε στο αρχαίο κείμενο πέντε (5) λέξεις που εκφράζουν όρους της αριστοτελικής φιλοσοφίας και να δώσετε σύντομα το εννοιολογικό τους περιεχόμενο.

2. Θ. Τ. 33575

Ποια είναι η σχέση της πράξεως – ενεργείας με τις ιδιότητες που έχουμε φύσει και με την ηθική αρετή σύμφωνα με τον Αριστοτέλη; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας

με αναφορές στο κείμενο.

3. Θ. Τ. 33574

Ποια είδη αρετής διακρίνει ο Αριστοτέλης, σε ποιο μέρος της ψυχής ανήκει κάθε είδος και από ποιους παράγοντες εξαρτάται η ανάπτυξη του καθενός;

ΘΕΜΑ Β2. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ.33576

Πλούταρχος, *Περὶ παιδων ἀγωγῆς*, 4 2a-c

Ο Πλούταρχος, στον οποίο είχε αποδοθεί το *Περὶ παιδων ἀγωγῆς*, έθεσε το παιδί στο κέντρο του ενδιαφέροντός του και συνέγραψε ένα ολοκληρωμένο παιδαγωγικό εγχειρίδιο. Πρόκειται για ένα έργο με διαχρονική αξία: πολλές από τις ιδέες και προτάσεις του διατηρούν και σήμερα την επικαιρότητά τους. Το ακόλουθο απόσπασμα εισάγει στο πρόβλημα της αγωγής.

Για να μιλήσουμε γενικά, αυτό που συνηθίσαμε να λέμε για τις τέχνες και τις επιστήμες, το ίδιο πρέπει να ειπωθεί και για την αρετή, ότι δηλαδή για το απόλυτο ολοκλήρωμά της πρέπει να συντρέξουν τρεις προϋποθέσεις: η φύση, ο λόγος και η συνήθεια. Και ονομάζω λόγο τη μάθηση και συνήθεια την άσκηση. Απαρχές (της αρετής) υπάρχουν στη φύση του ανθρώπου, η πρόοδος στη μάθηση και η ορθή χρήση στη μελέτη και οι εκτροπές από αυτήν σε όλα. Σε όποιο από αυτά υστερήσει η αρετή, ως προς αυτό είναι φυσικό να χωλαίνει. Γιατί, η φύση χωρίς τη μάθηση είναι τυφλή, η μάθηση πάλι χωρίς τη φύση είναι ελλιπής και η άσκηση χωρίς αυτά τα δύο είναι ατελής. Και όπως ακριβώς με τη γεωργία πρώτα πρέπει να υπάρχει γόνιμη γη, έπειτα καλός γεωπόνος κι έπειτα επιλεγμένοι σπόροι, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο η φύση παραλληλίζεται με τη γη, ο παιδαγωγός με το γεωπόνο, και με το σπέρμα οι συμβουλές και η καθοδήγηση των λόγων.

Μτφρ. Γ. Ράπτης

Ερώτηση: Στο παραπάνω παράλληλο κείμενο ο Πλούταρχος επιχειρεί μία ερμηνευτική προσέγγιση της αρετής ευρύτερη από την αντίστοιχη του Αριστοτέλη. Σε τι συμφωνεί με τον Σταγειρίτη και προς ποια κατεύθυνση διευρύνει τον στοχασμό του;

2. Θ. Τ. 33575

Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 443 c-d

Ο βιογράφος και φιλόσοφος Πλούταρχος (50-120 μ.Χ. περ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Το σωζόμενο έργο του διακρίνεται στο ιστορικό-βιογραφικό μέρος και στα ονομαζόμενα «*Ηθικά*» συγγράμματα. Στο έργο *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, ο Πλούταρχος πραγματεύεται την έννοια της ηθικής αρετής και αναζητά την ουσία της, ασκώντας παράλληλα κριτική στην στωική ψυχολογία.

Για τούτο σωστά και το ήθος ονομάστηκε έτσι: το ήθος, δηλαδή, για να το πούμε σχηματικά, είναι ποιότητα του αλόγου, και ονομάζεται έτσι γιατί το άλογο, πλαθόμενο από τον λόγο, αποκτά την ποιότητα τούτη και τη διαφορά από τη συνήθεια (έθος), αφού ο λόγος δεν επιθυμεί να εξαλείψει εντελώς το πάθος (ούτε δυνατόν είναι, άλλωστε, ούτε

το καλύτερο), αλλά του επιβάλλει κάποιο όριο και τάξη και του εμφυτεύει τις ηθικές αρετές, οι οποίες δεν είναι έλλειψη πάθους αλλά συμμετρία παθών και μεσότητα· ο λόγος, μάλιστα, εμφυτεύει τις ηθικές αρετές διά της φρονήσεως, κάνοντας τη δύναμη του παθητικού ευπρεπή έξη. Λέγεται, εξ άλλου, πως η ψυχή κατέχει τα εξής τρία: δύναμη, πάθος, έξη. Η δύναμη είναι αφετηρία ή υλικό του πάθους, όπως, για παράδειγμα η οργιλότητα, η ντροπαλότητα, η τολμηρότητα. Το πάθος είναι ένα είδος κίνησης της δύναμης, όπως η οργή, το θάρρος, η ντροπή [η τόλμη]. Η έξη, τέλος, είναι ισχύς και κατάσταση της δύναμης του αλόγου, που προέρχεται από τη συνήθεια και γίνεται, αφενός, κακία, αν το πάθος παιδαγωγήθηκε άσχημα από το λόγο, και, αφετέρου, αρετή, αν (το πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά. Μτφρ.

Φιλολογική Ομάδα εκδ. Κάκτος

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο κι αντλώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο, να συγκρίνετε τις αριστοτελικές απόψεις με αυτές του Πλουτάρχου σχετικά με τη λειτουργία του έθους και του λόγου στη διαμόρφωση των αρετών.

3. Θ. Τ. 33574

Ξενοφών, Αγησίλαος, 1.1-3

Στο έργο αυτό ο Ξενοφών εγκωμιάζει τον Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησίλαο τον Β΄, που βασίλευσε από το 399 έως το 360 π.Χ. Γνωρίζω βέβαια πως είναι δύσκολο πράγμα να γράψει κανείς επαινετικό λόγο, που να ανταποκρίνεται στην αξία της αρετής και της δόξας του Αγησιλάου, ωστόσο πρέπει να το επιχειρήσω.

Γιατί δεν θα ήταν δίκαιο ένας άνθρωπος, αν υπήρξε τέλειος, να μην αξιωθεί γι' αυτόν το λόγο έστω και κατώτερους επαίνους. Σχετικά λοιπόν με την ευγενική του καταγωγή τι πιο σημαντικό και όμορφο θα μπορούσε να πει κανείς από το ότι ακόμη και σήμερα θυμούνται αναφέροντας ονομαστικά τους προγόνους του με ποια σειρά κατάγεται από τη γενιά του Ηρακλή, όταν μάλιστα αυτοί δεν ήταν απλοί πολίτες, αλλά βασιλιάδες απόγονοι βασιλιάδων; Δεν μπορεί όμως να τους κατηγορήσει κανείς ούτε και γι' αυτό, ότι δηλαδή είναι μεν βασιλιάδες, αλλά δεν έχουν σημαντική πόλη. Αλλά όπως η γενιά τους είναι η πιο τιμημένη στην πατρίδα τους, έτσι και η πόλη τους είναι η πιο ένδοξη στην Ελλάδα.

Μτφρ. Π. Βλαχάκος & Γ.Α. Ράπτης

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο κι αντλώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο, να εξηγήσετε τη διαφοροποίηση της αριστοτελικής αντίληψης περί αρετής σε σχέση με όσα αναφέρει ο Ξενοφών.

ΘΕΜΑ Β3. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33576

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ):

- α. Ο πατέρας του Αριστοτέλη ήταν γιατρός στην αυλή του βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππου.
- β. Η διδασκαλία του Αριστοτέλη στην Ακαδημία και οι ιδέες του τον έφεραν συχνά αντιμέτωπο με συναδέλφους του.
- γ. Ο Αριστοτέλης συνέγραψε τα *Ἠθικά Νικομάχεια* στο τέλος της ζωής του στη Χαλκίδα.
- δ. Από τα μέρη της ψυχής το ἐπιθυμητικὸν σχετίζεται με τη διατροφή.
- ε. Στα Πολιτικά η πόλις-κράτος ως όλον έχει για στόχο της την εὐδαιμονία

2. Θ.Τ. 33575

Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις φράσεις της στήλης Α του παρακάτω πίνακα με μία φράση από τη στήλη Β που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

A	B
1. Ο Αριστοτέλης είχε την ευκαιρία να γνωρίσει κοντά στον πατέρα του	α. τη φιλοσοφία. β. την ιατρική επιστήμη. γ. τη στρατιωτική τέχνη.
2. Όταν πέθανε ο Αλέξανδρος στα 323 π.Χ., ο Αριστοτέλης	α. επέστρεψε στην Αθήνα. β. έφυγε για δεύτερη φορά από την Αθήνα. γ. επέστρεψε στα Στάγειρα
3. Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η ευδαιμονία	α. είναι ενέργεια. β. είναι κατάσταση. γ. είναι καλή τύχη και δεν σχετίζεται με τις ανθρώπινες ικανότητες.
4. Η αποφθεγματική φράση «Εὐδαιμονίη ψυχῆς καὶ κακοδαιμονίη» διατυπώθηκε από τον	α. Αριστοτέλη. β. Ηράκλειτο. γ. Δημόκριτο
5. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη το ἄλογον μέρος της ψυχής	α. έχει σχέση με την αύξηση του ανθρώπινου οργανισμού και τη διατροφή. β. ταυτίζεται με το ἐπιθυμητικὸν. γ. έχει σχέση με την αρετή.

2. Θ.Τ. 33574

Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις φράσεις της στήλης Α του παρακάτω πίνακα με μία φράση από τη στήλη Β που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

A	B
1. Όταν ο Αριστοτέλης ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει,	α. η Ακαδημία είχε αρχίσει να παρακμάζει. β. ο Πλάτων είχε αναθέσει τη διεύθυνση της Ακαδημίας στον Ηρακλείδη. γ. η Ακαδημία αποτελούσε σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής.
2. Η φιλοσοφική σχολή Περίπατος ιδρύθηκε από τον	α. Αριστοτέλη. β. Εύδοξο. γ. Θεόφραστο.
3. Ο Αριστοτέλης έφυγε για δεύτερη φορά από την Αθήνα,	α. επειδή αισθάνθηκε πως βρισκόταν σε κίνδυνο μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου. β. για να επιστρέψει στα Στάγειρα. γ. για να αναλάβει την αγωγή του Αλέξανδρου στη Μακεδονία.
4. Από τα μέρη της ψυχής το έπιθυμητικόν κατά τον Αριστοτέλη σχετίζεται με	α. τις αρετές που περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου. β. τη διατροφή. γ. τη φρόνηση.
5. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η πόλις	α. αποτελείται από όμοια στοιχεία. β. ως όλον αποτελείται από ανόμοια μεταξύ τους στοιχεία. γ. στοχεύει στην εὐβουλία.

ΘΕΜΑ Β4. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33576

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: **φορτίο, εκατομμύριο, κόμιστρο, δωμάτιο, φρόνιμος.**

2. Θ. Τ. 33575

Να αντιστοιχίσετε καθεμία νεοελληνική λέξη της στήλης Α με την ετυμολογικά συγγενή αρχαιοελληνική λέξη της στήλης Β. Δύο λέξεις στη στήλη Β περισσεύουν.

A	B
α) φρόνιμος	1) διανοητικής
β) παράφορος	2) έμπειρίας

γ) πυρομανής	3) ἔσχηκε
δ) ανόητος	4) ἐθίζεται
ε) ἔνοχος	5) φέρεσθαι
	6) πῦρ
	7) σώφρονες

3. Θ. Τ. 33574

Για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του αρχαίου διδαγμένου κειμένου να γράψετε μία περίοδο λόγου στη Νέα Ελληνική, όπου η συγκεκριμένη λέξη να χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο κείμενο *αὔξησιν, ἐμπειρίας, δυνάμεις, ἐνεργείας, αἰσθήσεις*. Μπορείτε να τη χρησιμοποιήσετε σε οποιαδήποτε μορφή της (μέρος του λόγου, πτώση, αριθμό, γένος, ἐγκλιση, χρόνο).

13^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, 1103a.26-1103.b12

Θ. Τ. 33580-33572-33571-33533

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἅ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μαθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

ΘΕΜΑ Α1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33580

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 5):

1. Για να δούμε με τα μάτια μας, η φύση μας εξασφαλίζει πρώτα την αντίστοιχη δυνατότητα.
2. Ο τρόπος απόκτησης μίας τέχνης είναι τελείως διαφορετικός από τον τρόπο απόκτησης μία αρετής.
3. Όλοι οι νομοθέτες επιτυγχάνουν να κάνουν τους πολίτες ηθικά ενάρετους.
4. Κατά τον Αριστοτέλη δεν υπάρχουν κακά πολιτεύματα, αλλά καλά και λιγότερο καλά ως προς την ηθική άσκηση των πολιτών.
5. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι διακρίνονται σε καλούς ή κακούς εκ γενετής.

2. Θ. Τ. 33572

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε

απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Όλοι οι νομοθέτες επιτυγχάνουν να κάνουν τους πολίτες ηθικά ενάρετους.
 2. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι διακρίνονται σε καλούς και κακούς εκ γενετής.
 3. Κατά τον Αριστοτέλη η εκπαίδευση ενός ανθρώπου δεν έχει και τόση σημασία για την ηθική του συγκρότηση.
- β.** «Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει»: Σε ποια ομοιότητα αναφέρεται ο Αριστοτέλης με το επίρρημα «Οὕτω»; (μονάδες 4)

3. Θ. Τ. 33571

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 5):

1. Όλοι οι νομοθέτες επιτυγχάνουν να κάνουν τους πολίτες ηθικά ενάρετους.
2. Κατά τον Αριστοτέλη δεν υπάρχουν κακά πολιτεύματα, αλλά καλά και λιγότερο καλά ως προς την ηθική άσκηση των πολιτών.
2. Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι διακρίνονται σε καλούς και κακούς εκ γενετής.
4. Η ανδρεία και η σωφροσύνη ως αρετές εκδηλώνονται στις καθημερινές συναλλαγές με τους άλλους ανθρώπους.
5. Κατά τον Αριστοτέλη η εκπαίδευση ενός ανθρώπου δεν έχει και τόση σημασία για την ηθική του συγκρότηση.

4. Θ. Τ. 33533

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Κατά τον Αριστοτέλη τα φαύλα πολιτεύματα διαφέρουν από τα ενάρετα ως προς τη βούληση του νομοθέτη.
2. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι αρετές εμπεδώνονται και φθείρονται για διαφορετικούς λόγους.

3. Ο Αριστοτέλης συμπεραίνει ότι από την επανάληψη όμοιων ενεργειών διαμορφώνονται οι «έξεις» ως πάγια χαρακτηριστικά της ανθρώπινης προσωπικότητας.
β. «Όμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς»: Σε ποια ομοιότητα αναφέρεται ο Αριστοτέλης με το επίρρημα «Όμοίως»; (μονάδες 4)

ΘΕΜΑ Β1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33580

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Αριστοτέλη οι αρετές δεν είναι ούτε έμφυτες ούτε ενάντιες στην ανθρώπινη φύση. Αξιοποιώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο να εξηγήσετε πώς ο άνθρωπος φτάνει στην τελειοποίηση των ηθικών αρετών

2. Θ. Τ. 33572

Ποιος είναι ο ρόλος της ηθικής πράξης και γενικότερα της ανθρώπινης συμπεριφοράς στις περιστάσεις της (καθημερινής) ζωής αναφορικά με την απόκτηση της ηθικής αρετής, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

3. Θ. Τ. 33571

«Μαρτυρεῖ δὲ ... ἀγαθοὶ ἢ κακοί.»: Ο φιλόσοφος στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας του επικαλείται τα παραδείγματα των νομοθετών και των τεχνιτών. Τι ακριβώς θέλει να αποδείξει ο φιλόσοφος με τα συγκεκριμένα παραδείγματα;

4. Θ. Τ. 33533

Ποια σημασία αποδίδει ο Αριστοτέλης στη νεανική ηλικία, όσον αφορά τη διαμόρφωση του χαρακτήρα; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

ΘΕΜΑ Β2. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ.33580

Ξενοφῶν, Ἀγησίλαος, 1.1-3

Στο έργο αυτό ο Ξενοφών εγκωμιάζει τον Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησίλαο τον Β', που βασίλευσε από το 399 έως το 360 π.Χ.

Γνωρίζω βέβαια πως είναι δύσκολο πράγμα να γράψει κανείς επαινετικό λόγο, που να ανταποκρίνεται στην αξία της αρετής και της δόξας του Αγησιλάου, ωστόσο πρέπει να το επιχειρήσω. Γιατί δεν θα ήταν δίκαιο ένας άνθρωπος, αν υπήρξε τέλειος, να μην αξιωθεί γι' αυτόν το λόγο έστω και κατώτερους επαίνους. Σχετικά λοιπόν με την ευγενική του καταγωγή τι πιο σημαντικό και όμορφο θα μπορούσε να πει κανείς από το

ότι ακόμη και σήμερα θυμούνται αναφέροντας ονομαστικά τους προγόνους του με ποια σειρά κατάγεται από τη γενιά του Ηρακλή, όταν μάλιστα αυτοί δεν ήταν απλοί πολίτες, αλλά βασιλιάδες απόγονοι βασιλιάδων; Δεν μπορεί όμως να τους κατηγορήσει κανείς ούτε και γι' αυτό, ότι δηλαδή είναι μεν βασιλιάδες, αλλά δεν έχουν σημαντική πόλη. Αλλά όπως η γενιά τους είναι η πιο τιμημένη στην πατρίδα τους, έτσι και η πόλη τους είναι η πιο ένδοξη στην Ελλάδα.

Μτφρ. Π. Βλαχάκος & Γ.Α. Ράπτης

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο κι αντλώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο, να εξηγήσετε τη διαφοροποίηση της αριστοτελικής αντίληψης περί αρετής σε σχέση με όσα αναφέρει ο Ξενοφών.

2. Θ. Τ. 33572

Πλάτων, Νόμοι,643a

Αντικείμενο του συγκεκριμένου έργου –όπως και στην Πολιτεία – είναι η οικοδόμηση ενός φανταστικού πολιτεύματος, η εύρυθμη λειτουργία του οποίου εξαρτάται από μια ιδεατή νομοθεσία. Ένας από τους συνομιλητές, ο Αθηναίος, αναφέρεται στην ιδανική παιδεία και τη συμβολή της στη διαμόρφωση του τέλειου πολίτη.

ΑΘΗΝΑΙΟΣ: Λέγω, λοιπόν, και υποστηρίζω ότι όποιος άνθρωπος έχει σκοπό να γίνει ενάρετος σε ό,τι τον ενδιαφέρει, πρέπει να ασχολείται από την πρώτη του παιδική ηλικία αστεία και σοβαρά με τα σχετικά ζητήματα του κλάδου του. Όποιος θέλει, παραδείγματος χάριν, να γίνει καλός γεωργός ή οικοδόμος, ο δεύτερος πρέπει να παίζει χτίζοντας κανένα παιδιάστικο οικοδόμημα, κι ο πρώτος να καλλιεργεί τη γη. Κι όποιος ανατρέφει τον καθένα απ' αυτούς τους δυο, πρέπει να τους φτιάχνει μικρά εργαλεία, απομιμήσεις των αληθινών. Επίσης όσα μαθήματα πρέπει να μάθει, να τα προμελετά. Ο οικοδόμος, λόγου χάριν, να μάθει να χρησιμοποιεί το μέτρο, ή το νήμα της στάθμης και ο πολεμιστής να καβαλικεύει παίζοντας τα άλογα ή κάμνοντας κάτι παρόμοιο, και να προσπαθεί ο νομοθέτης με τα παιχνίδια να στρέφει τις απολαύσεις και τις επιθυμίες των παιδιών εκεί όπου όταν φτάσουν πρέπει να τελειώσουν. Βασικό, λοιπόν, σκοπό της παιδείας νομίζουμε την σωστή ανατροφή που, με το παιχνίδι, θα οδηγήσει όσο το δυνατό αποτελεσματικότερα την ψυχή του παιδιού ν' αγαπήσει με όλη του την ύπαρξη εκείνο, στο οποίο όταν γίνει άντρας, θα παραστεί ανάγκη να είναι τέλειος. Προσέχτε λοιπόν, όπως σας είπα, αν θα σ' αρέσει αυτό που σας ανέπτυξα μέχρι τώρα.

Μτφρ. Κ. Φίλιππας

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο, να εντοπίσετε ομοιότητες σε σχέση με τις αναφορές του Αριστοτέλη για τον ρόλο της παιδείας και του

δασκάλου. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας στοιχεία και από τα δύο κείμενα.

3. Θ. Τ. 33571

Πλάτωνας, Πρωταγόρας, 325d-326e

Στην πραγματικότητα, αρχίζουν από την παιδική ηλικία να διδάσκουν και να νουθετούν, συνεχίζοντας για όλη τη ζωή. Αμέσως μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ένα παιδί τι του λένε, και η παραμάνα του και η μητέρα του και ο παιδαγωγός του και ο ίδιος ο πατέρας του αγωνίζονται γι' αυτό το πράγμα, για το πώς δηλαδή θα βελτιωθεί το αγόρι, διδάσκοντάς το για κάθε του πράξη και για κάθε του λόγο και εξηγώντας του ότι αυτό είναι δίκαιο και το άλλο άδικο, και ότι αυτό είναι καλό και το άλλο αισχρό, και αυτό όσιο και εκείνο ανόσιο, και ότι αυτά πρέπει να τα κάνεις και αυτά να μην τα κάνεις. Κι όταν ακούει με τη θέλησή του, πάει καλά. Εάν όμως δεν υπακούει, τότε, με τις απειλές και τα χτυπήματα το «ισιώνουν», σαν 5 δέντρο που λυγίζει και γέρνει. Κι ύστερα, όταν το στέλνουν στους δασκάλους, δίνουν εντολή να επιμεληθεί ο δάσκαλος περισσότερο την «εὐκοσμία» των παιδιών, παρά τα γράμματα και τη μουσική. Και οι δάσκαλοι άλλωστε γι' αυτό φροντίζουν κυρίως. Και μόλις τα αγόρια μάθουν τα γράμματα και είναι σε θέση στο εξής να καταλάβουν ένα γραπτό κείμενο, όπως μέχρι τώρα καταλάβαιναν τον προφορικό λόγο, τα βάζουν, καθισμένα στα θρανία τους, να διαβάζουν δυνατά τα ποιήματα των μεγάλων ποιητών και τα αναγκάζουν να μάθουν απέξω αυτά τα έργα, στα οποία υπάρχουν πολλές συμβουλές, αλλά και αναλύσεις για τα πράγματα, και «ἔπαινοι» και «ἐγκώμια» για τους αρχαίους ἥρωες, προκειμένου το αγόρι να θελήσει να τους μιμηθεί και να έχει διάθεση να γίνει παρόμοιος. [...]

(Από στο σχολικό βιβλίο του Φιλοσοφικού Λόγου)

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο, να εντοπίσετε ομοιότητες σε σχέση με όσα αναφέρονται στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο αναφορικά με τον ρόλο της παιδείας και του δασκάλου. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας στοιχεία και από τα δύο κείμενα..

4. Θ. Τ. 33533

Ιωάννης Δαμασκηνός, Βαρλαάμ και Ιωάσαφ, 290-292

Το αγιολογικό μυθιστόρημα Βαρλαάμ και Ιωάσαφ υπήρξε ένα από τα πιο πολυδιαβασμένα έργα στα χρόνια του Βυζαντίου. Έχει αποδοθεί στον Ιωάννη τον Δαμασκηνό (Σύριο Πατέρα της Εκκλησίας, 676-749 μ.Χ.), ο οποίος αξιοποίησε ιστορίες της Ανατολής και μετέφερε λογοτεχνικά στα ελληνικά τη βιογραφία του Σιντάρτα Γκαουτάμα Βούδα. Η ιστορία εγκωμιάζει την ασκητική ζωή και τις αρετές της.

Με όλη σου τη δύναμη κράτα τον εαυτό σου μακριά από κάθε σκέψη και ανάμνηση κακή, από κάθε συνήθεια φορτισμένη με πάθος. Μάλλον έθιζε τον εαυτό σου στις αρετές. Απόκτησε την έξη να τις ασκείς. Λίγο να κοπιήσεις στις αρετές και να καταφέρεις να τις κάνεις έξεις σου, εύκολα με τη βοήθεια του Θεού θα προκόψεις. Εάν η έξη της αρετής γίνει μια ποιότητα της ψυχής σου, θα είναι πολύ δύσκολο να φύγει από εκεί, θα είναι εξασφαλισμένη. Ολόγος: από τη μία όντως η αρετή και η ψυχή συγγενεύουν, από την άλλη θα έχεις τη βοήθεια του Θεού. Το βλέπεις: η ανδρεία και η φρόνηση, η σωφροσύνη και δικαιοσύνη, δύσκολα φεύγουν από την ψυχή, γιατί είναι έξεις της και ποιότητες και ενέργειες που έχουν εισδύσει στο βάθος της. Εάν τα πάθη της κακίας, που δεν είναι κάτι έμφυτο στον άνθρωπο, γίνονται με την έξη σε αυτές δυσμετάβλητα, πόσο μάλλον η αρετή που φυτεύτηκε μέσα μας από τον Δημιουργό;

Μτφρ. Ν. Καλομπάτσος

Ερώτηση: Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός γνώριζε την αριστοτελική φιλοσοφική παράδοση. Να εντοπίσετε πέντε (5) διαφορετικά σημεία του παράλληλου κειμένου, όπου αποδεικνύεται η γνώση του Ιωάννη του Δαμασκηνού σχετικά με την ηθική διδασκαλία του Αριστοτέλη.

ΘΕΜΑ Β3. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33580

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ):

- α. Για την αγωγή του Αλέξανδρου ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο τα ομηρικά έπη.
- β. Όταν ο Αριστοτέλης επέστρεψε από τη Μακεδονία στην Αθήνα μετά το 335 π.Χ., συνέχισε να διδάσκει στην Ακαδημία.
- γ. Στο Α' βιβλίο των Ἠθικῶν Νικομαχείων ο Αριστοτέλης ασχολείται με τη φύση και το περιεχόμενο της εὐδαιμονίας.
- δ. Το λόγον ἔχον μέρος της ψυχής σχετίζεται με τις διανοητικές και ηθικές αρετές.
- ε. Στα Πολιτικά η πόλις-κράτος είναι μία κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι.

2. Θ.Τ. 33572

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε κάθε όνομα της στήλης Α και δίπλα το γράμμα της στήλης Β που αντιστοιχεί στη σωστή φράση.

A	B
1. Εὐδοξος από την Κνίδα	α. φίλος του Αριστοτέλη που βρήκε μαρτυρικό θάνατο
2. Ξενοκράτης	β. διδάσκει στο Λύκειο
3. Ερμίας	γ. μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος
4. Αριστοτέλης	δ. πατέρας του Αριστοτέλη
5. Νικόμαχος	ε. διευθύνει την Ακαδημία

3. Θ.Τ. 33571

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ):

- α. Για την αγωγή του Αλέξανδρου ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο τα ομηρικά έπη.
- β. Όταν ο Αριστοτέλης επέστρεψε από τη Μακεδονία στην Αθήνα μετά το 335 π.Χ., συνέχισε να διδάσκει στην Ακαδημία.
- γ. Στο Α' βιβλίο των Ἠθικῶν Νικομαχείων ο Αριστοτέλης ασχολείται με τη φύση και το περιεχόμενο της εὐδαιμονίας.
- δ. Το λόγον ἔχον μέρος της ψυχής σχετίζεται με τις διανοητικές και ηθικές αρετές.
- ε. Στα Πολιτικά η πόλις-κράτος είναι μία κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι.

4. Θ. Τ. 33533

Να ταξινομήσετε τα ακόλουθα γεγονότα στην κατάλληλη χρονική σειρά ξεκινώντας από το παλαιότερο χρονικά (ένδειξη 1) και καταλήγοντας στο νεότερο χρονικά (ένδειξη 5):

- α. Ο Πλάτων πραγματοποίησε το πρώτο ταξίδι του στη Σικελία.
- β. Ο Αριστοτέλης ανέλαβε την εκπαίδευση του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
- γ. Ο Πλάτων ίδρυσε την Ακαδημία.
- δ. Ο Σωκράτης καταδικάστηκε σε θάνατο από τους Αθηναίους.
- ε. Ο Αριστοτέλης πέθανε στη Χαλκίδα.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 -

ΘΕΜΑ Β4. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33580

Να συμπληρώσετε τις παρακάτω περιόδους λόγου της Νέας Ελληνικής με ομόρριζα (απλά ή σύνθετα) του ρήματος *κομιζόμεθα*, ώστε να ολοκληρωθεί ορθά το νόημά τους:

- Η των σκουπιδιών γίνεται συνήθως κατά τις πρωινές ώρες, για να μη προκαλούνται κυκλοφοριακά προβλήματα.
- Μετά το τροχαίο ατύχημα οι τραυματίες στο πλησιέστερο νοσοκομείο.
- Η της ελιάς γίνεται συνήθως τον Νοέμβριο στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας.
- Για να πάρουμε το δάνειο, πρέπει να πολλά έγγραφα από διάφορες δημόσιες υπηρεσίες.
- Είναι η τρίτη που έχω κάνει μέσα στον χρόνο! Δεν αντέχω να ψάχνω ξανά για σπίτι!

2. Θ. Τ. 33572

Να συμπληρώσετε τις παρακάτω περιόδους λόγου της Νέας Ελληνικής με ομόρριζα (απλά ή σύνθετα) του ρηματικού τύπου *πράττοντες*, ώστε να ολοκληρωθεί ορθά το νόημά τους:

- Οι δυο εμπόλεμες χώρες κάθισαν στο τραπέζι των
- Το κείμενό του το θέμα της ανεργίας.
- Η εγκλημάτων που προκαλούν φρίκη και αποτροπιασμό, είναι δυστυχώς συχνό φαινόμενο.
- όλες οι επιθυμίες της.
- Κατηγορούν άδικα τους νέους ότι ζουν μέσα στην και στην αδράνεια.

3. Θ. Τ. 33571

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: φόρεμα, διάλειμμα, φρόνηση, αποστροφή, δώρο.

4. Θ. Τ. 33533

Να επιλέξετε από τη στήλη Β για καθεμία αρχαιοελληνική λέξη ή φράση της στήλης Α την ορθή σημασία της σύμφωνα με το αρχαίο διδαγμένο κείμενο:

A	B
1. ἔθος	α. ἔθιμο β. συνήθεια
2. ἀγαθοί	α. ἐνάρετοι β. καλοσυνάτοι
3. δυνάμεις	α. δυνατότητες β. ἐξουσίες
4. μανθάνομεν	α. καταλαβαίνουμε β. γνωρίζουμε
5. σώφρονες	α. ἐξυπνοι β. συνετοί

12^η και 13^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια Β1, 4-6, 1103a 26-1103b 12

Θ.Τ. 33535

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἅ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιῶντες μαθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

ΘΕΜΑ Α1. [Μονάδες 10]

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Αναφορικά με την πρόσκτηση των αρετῶν ισχύει ότι και στην περίπτωση των ἄλλων τεχνῶν.
2. Το στοιχείο που διαφοροποιεῖ την ἐνάρετη πολιτεία ἀπὸ τὴ φαύλη εἶναι ἡ βούληση τοῦ νομοθέτη.
3. Ο Αριστοτέλης αποφαινεται ὅτι ἡ δημιουργία καὶ ἡ φθορά τῶν αρετῶν οφείλονται σε διαφορετικά αἴτια.

β. «καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης»: Σε τι αναφέρεται ὁ Αριστοτέλης με τὴν ἀντωνυμία «τούτῳ»;

ΘΕΜΑ Β1. [Μονάδες 10]

Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεῖ συχνά τὴν ἀναλογία προκειμένου να τεκμηριώσῃ τις θέσεις του καὶ να γίνῃ πιο κατανοητός. Να εντοπίσετε καὶ να σχολιάσετε πέντε (5) περιπτώσεις, ὅπου ὁ φιλόσοφος χρησιμοποιεῖ τὸν ἀναλογικὸ τρόπο σκέψης.

ΘΕΜΑ Β2. [Μονάδες 10]

Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 443 c-d

Ο βιογράφος και φιλόσοφος Πλούταρχος (περίπου 50-120 μ.Χ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Το σωζόμενο έργο του διακρίνεται στο ιστορικό-βιογραφικό μέρος και στα ονομαζόμενα «Ἠθικά» συγγράμματα. Στο έργο *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, ο Πλούταρχος πραγματεύεται την έννοια της ηθικής αρετής και αναζητά την ουσία της, ασκώντας παράλληλα κριτική στη στωική ψυχολογία.

Για τούτο σωστά και το ήθος ονομάστηκε έτσι· το ήθος, δηλαδή, για να το πούμε σχηματικά, είναι ποιότητα του αλόγου, και ονομάζεται έτσι γιατί το άλογο, πλαθόμενο από τον λόγο, αποκτά την ποιότητα τούτη και τη διαφορά από τη συνήθεια (έθος), αφού ο λόγος δεν επιθυμεί να εξαλείψει εντελώς το πάθος (ούτε δυνατόν είναι, άλλωστε, ούτε το καλύτερο), αλλά του επιβάλλει κάποιο όριο και τάξη και του εμφυτεύει τις ηθικές αρετές, οι οποίες δεν είναι έλλειψη πάθους αλλά συμμετρία παθών και μεσότητα· ο λόγος, μάλιστα, εμφυτεύει τις ηθικές αρετές διά της φρονήσεως, κάνοντας τη δύναμη του παθητικού ευπρεπή έξη. Λέγεται, εξ άλλου, πως η ψυχή κατέχει τα εξής τρία· δύναμη, πάθος, έξη. Η δύναμη είναι αφετηρία ή υλικό του πάθους, όπως, για παράδειγμα η οργιλότητα, η ντροπαλότητα, η τολμηρότητα. Το πάθος είναι ένα είδος κίνησης της δύναμης, όπως η οργή, το θάρρος, η ντροπή [η τόλμη]. Η έξη, τέλος, είναι ισχύς και κατάσταση της δύναμης του αλόγου, που προέρχεται από τη συνήθεια και γίνεται, αφενός, κακία, αν το πάθος παιδαγωγήθηκε άσχημα από το λόγο, και, αφετέρου, αρετή, αν (το πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά.

Μτφρ. Φιλολογική Ομάδα εκδ. Κάκτος

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο κι αντλώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο, να συγκρίνετε τις αριστοτελικές απόψεις με αυτές του Πλουτάρχου σχετικά με τη λειτουργία του έθους και του λόγου στη διαμόρφωση των αρετών.

ΘΕΜΑ Β3. [Μονάδες 10]

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως **Σωστές (Σ)** ή **Λανθασμένες (Λ)**:

- α. Ο πατέρας του Αριστοτέλη ήταν γιατρός στην αυλή του βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππου.
- β. Η διδασκαλία του Αριστοτέλη στην Ακαδημία και οι ιδέες του τον έφερναν συχνά αντιμέτωπο με συναδέλφους του.
- γ. Ο Αριστοτέλης συνέγραψε τα *Ἠθικά Νικομάχεια* στο τέλος της ζωής του στη Χαλκίδα.
- δ. Από τα μέρη της ψυχής το *ἐπιθυμητικόν* σχετίζεται με τη διατροφή.
- ε. Στα *Πολιτικά* η πόλις-κράτος ως όλον έχει για στόχο της την *εὐδαιμονία*.

ΘΕΜΑ Β4. [Μονάδες 10]

Να αντιστοιχίσετε καθεμία αρχαιοελληνική λέξη της στήλης Α με την **ετυμολογικά συγγενή** νεοελληνική λέξη της στήλης Β. Δύο λέξεις στη στήλη Β περισσεύουν.

A	B
1. <i>κομιζόμεθα</i>	α. εύχρηστος
2. <i>δῆλον</i>	β. χρίσμα
3. <i>ἐχρησάμεθα</i>	γ. πρωτοβουλία
4. <i>τεχνῶν</i>	δ. δήλωση
5. <i>βούλημα</i>	ε. διακομιστής
	ζ. αρχιτέκτονας
	η. βουλωμένος

14^η & 15^η Διδακτική Ενότητα
Δ.Ε. 14 - ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 6.4-8, 1106a26-b7,

Δ.Ε. 15 - ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 6.10-13-16, 1106b18-28· 1106b36-1107a6

Θ. Τ. 33840-33839-33838

Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς [...]. Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἔστιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν. Οἶον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσω γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον ἔστι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τῷ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἕξ μναῖ προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὁμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης. Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β6.16, 1106b36-1107a6

Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὔσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῷ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἓν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.

ΘΕΜΑ Α1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33840

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η διαίρεση σε κάτι συνεχές και διαιρετό μπορεί να γίνει μόνο με υποκειμενικά κριτήρια.
2. Στον αθλητισμό ο προσδιορισμός του μέσου σχετίζεται με ποιοτικά κριτήρια και μεταβλητούς παράγοντες.
3. Η ἀρετὴ ἐπιλέγεται ἐλεύθερα ἀπὸ τὸ άτομο καὶ ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ἐπίτευξη τῆς υποκειμενικῆς μεσότητος.

β. Πώς ορίζει ο Αριστοτέλης την έννοια της κακίας; (μονάδες 4)

2. Θ. Τ. 33839

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 5):

1. Η διαίρεση σε κάτι συνεχές και διαιετό μπορεί να γίνει μόνο με αντικειμενικά κριτήρια.
2. Το υποκειμενικό μέσο απέχει εξίσου από καθένα από τα δύο άκρα.
3. Στον αθλητισμό ο προσδιορισμός του μέσου σχετίζεται με ποιοτικά κριτήρια και μεταβλητούς παράγοντες.
4. Η αρετή επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο και εξαρτάται από την επίτευξη της αντικειμενικής μεσότητας.
5. Οι κακίες οφείλονται κατά κύριο λόγο στην υπέρβαση του μέτρου.

3. Θ. Τ. 33838

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η διαίρεση σε κάτι συνεχές και διαιετό μπορεί να γίνει μόνο με αντικειμενικά κριτήρια.
2. Το υποκειμενικό μέσο απέχει εξίσου από καθένα από τα δύο άκρα.
3. Στον αθλητισμό ο προσδιορισμός του μέσου σχετίζεται με ποιοτικά κριτήρια και μεταβλητούς παράγοντες.

β. Να καταγράψετε σε δύο διαφορετικές στήλες δύο (2) εκφράσεις του κειμένου που αναφέρονται στην αντικειμενική μεσότητα και δύο (2) στην υποκειμενική μεσότητα. (μονάδες 4)

Αντικειμενική μεσότητα	Υποκειμενική μεσότητα

ΘΕΜΑ Β1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33840

Να διευκρινίσετε το περιεχόμενο των αριστοτελικών όρων στο πλαίσιο του ορισμού της ηθικής αρετής: «προαίρεσις», «φρόνιμος».

2. Θ. Τ. 33839

Ο άνθρωπος είναι για τον Αριστοτέλη το ζωντανό ον που έχει λογική. Με ποιον τρόπο η λογική (διανοητικές αρετές) υπεισέρχεται στο πεδίο της ηθικής;

3. Θ. Τ. 33838

Να δείξετε με επιχειρήματα ότι όσα αναφέρονται στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο υποστηρίζουν τη βασική αριστοτελική θέση ότι καμία από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει εκ φύσεως σε εμάς.

ΘΕΜΑ Β2. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ.33840

Πυθαγορικά έπη, 25-39

Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος (πιθανώς 570-500/490 π.Χ.), φιλόσοφος, μαθηματικός και θεωρητικός της μουσικής, έζησε στην Κάτω Ιταλία, όπου και ίδρυσε μια φιλοσοφική κοινότητα, τη μυστικιστική κοινότητα των Πυθαγορείων. Η ολιγόστιχη συλλογή Πυθαγορικά έπη ή παραγγέλματα (γνωστή ως Χρυσά έπη) απηχεί την πυθαγόρεια παράδοση και περιλαμβάνει παραινήσεις για την πνευματική ωρίμανση.

Κανένας δεν πρέπει να σε πείσει -ούτε με λόγια ούτε με έργα να πράξεις κάτι που δεν θα σε ωφελήσει.

Να σκέφτεσαι μάλιστα πριν να πράξεις, για να μην φανείς άφρων και γελοίος· διότι είναι γνώρισμα του άφρονα το να λέει και να πράττει ανόητα πράγματα.

Και πρέπει να πράττεις μονάχα αυτά για τα οποία δεν θα μετανοήσεις εκ των υστέρων.

Μην κάνεις τίποτε το οποίο δεν γνωρίζεις, αλλά διδάξου (30)

όσα χρειάζεσαι· μονάχα έτσι θα περάσεις τη ζωή σου ευχάριστα.

Δεν πρέπει να παραμελείς τη σωματική σου υγεία

και πρέπει να πίνεις, να τρέφεσαι και να γυμνάζεται με μέτρο.

Λέγοντας μέτρο, εννοώ αυτό που δεν σε καταπονεί.

Εθίσου να έχεις καθαρή και άφθαρτη ζωή, (35)

και απόφυγε να πράξεις όσα προκαλούν φθόνο.

Μην κάνεις άσκοπες δαπάνες, σαν κάποιος που αγνοεί το καλό,

αλλά ούτε να είσαι φιλάργυρος· το μέτρο είναι άριστο σε όλα.

Να πράττεις αυτό που δεν θα σε βλάψει, και να σκέφτεσαι προτού να πράξεις.

Μτφρ. Α. Πέτρου

Ερώτηση: Να εντοπίσετε ομοιότητες ανάμεσα στις συμβουλές που δίνει ο Πυθαγόρας στο παραπάνω παράλληλο κείμενο, με την αριστοτελική θεωρία της μεσότητας αξιοποιώντας στοιχεία και από τα δύο κείμενα.

2. Θ. Τ. 33839

Αρχίλοχος, Θυμέ, Θύμ' (D67a, 128W)

Ο Αρχίλοχος ήταν ελεγειακός ποιητής και ιαμβογράφος. Στο έργο του αναγνωρίζει την «αμηχανία» του εφήμερου ανθρώπου μπροστά στην παντοδυναμία των θεών και τον αιώνιο νόμο της εναλλαγής που κυβερνά τον κόσμο.

Καρδιά, καρδιά μου, που σε ταράζουν αγιάτρευτες
συμφορές, μάζεψε τις δυνάμεις σου κι αντιμετώπισε
τον εχθρό προτάσσοντας τα στήθη σου. Με
σταθερότητα δέξου τον αγώνα με τον εχθρό σώμα
με σώμα. Αν νικήσεις μη δείξεις τη χαρά σου
δημόσια κι αν νικηθείς μη ριχτείς στο πάτωμα του
σπιτιού σου κλαίγοντας. Να χαίρεσαι στη χαρά και να
λυπάσαι στη λύπη, αλλά όχι υπερβολικά. Προσπάθησε
να καταλάβεις το ρυθμό που κυβερνά τους ανθρώπους.

Μτφρ. Δ. Ιακώβ

Ερώτηση: Σε ποιον βαθμό η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου; Στην απάντησή σας λάβετε υπόψη το παραπάνω παράλληλο κείμενο, αξιοποιώντας στοιχεία και από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

3. Θ. Τ. 33838

Σοφοκλής, Οιδίπους Τύραννος, στ. 873-896

Η τραγωδία Οιδίπους Τύραννος είναι έργο του Σοφοκλή και παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 428 π.Χ. Πολλοί κριτικοί, συμπεριλαμβανομένου και του Αριστοτέλους, θεωρούν τον Οιδίποδα Τύραννο ως την κορυφαία τραγωδία που έχει γραφεί ποτέ. Βασίζεται στον Θηβαϊκό δραματικό κύκλο ή κύκλο των Λαβδακιδών. Κεντρική ιδέα είναι η θέση πως ο άνθρωπος δεν μπορεί ποτέ να ξεφύγει από το πεπρωμένο του. Εδώ μιλάει ο Χορός.

Υβρις φυτεύει τύραννον. [αντ. α]
Αν όμως σαν τον ποταμό
η έπαρση σηκώνει ματαιότητα,
αν κατεβάσει φέρνοντας παράκαιρα δεινά
κι αν ανεβεί στην κορυφή της στέγης,
απότομα γκρεμίζεται στα βάθη
της ανάγκης και με το πόδι στο κενό
παραπατά· το θεό παρακαλώ 880
να μην πάψει να παλεύει για της πόλης το καλό.
Θεός ας είναι πάντα ισχύς μου και σκέψη μου.
Αν κάποιος πράττοντας και λέγοντας [στρ. β]
πορεύεται τον υπερόπτη δρόμο,

όποιος τη Δίκη δε φοβάται
 κι όποιος δε σέβεται τα ιερά τεμένη των θεών,
 ας λάβει μοίρα δεινή
 για την ανόσια χλιδή της έπαρσής του.
 Αν κερδίζει παράνομα κέρδη 890
 κι αν δεν ξορκίζει την ασέβεια
 κι αν βεβηλώνει μανιακός τ' ανέγγιχτα,
 πώς θα το καυχηθεί πως θα γλιτώσει
 την ψυχή απ' των θεών τα βέλη;
 Αν είναι να τιμούν ανόσιες πράξεις,
 γιατί να σέρνω το χορό στην ιερά πανήγυρη;

Μτφρ. Κ.Χ. Μύρης

Ερώτηση: Σε ποιον βαθμό η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου; Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη το παραπάνω απόσπασμα από την τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίππου Τύραννος», αξιοποιώντας παράλληλα στοιχεία και από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

ΘΕΜΑ Β3. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33840

Να ταξινομήσετε τα ακόλουθα γεγονότα στην κατάλληλη χρονική σειρά ξεκινώντας από το παλαιότερο χρονικά (ένδειξη 1) και καταλήγοντας στο νεότερο χρονικά (ένδειξη 5):

- α. Ο Αριστοτέλης έφτασε στην Αθήνα για να σπουδάσει στην Ακαδημία.
- β. Η είδηση για τον θάνατο του Αλέξανδρου έφτασε στην Αθήνα.
- γ. Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε με την αγωγή του Αλέξανδρου.
- δ. Ο Πλάτων επισκέφθηκε για τρίτη φορά τη Σικελία.
- ε. Ο Πλάτων γεννήθηκε στην Αθήνα από αριστοκράτες γονείς.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 -

2. Θ.Τ. 33839

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε κάθε όνομα της στήλης Α και δίπλα το γράμμα της στήλης Β που αντιστοιχεί στη σωστή φράση.

A	B
1. Εύδοξος από την Κνίδα	α. φίλος του Αριστοτέλη που βρήκε μαρτυρικό θάνατο
2. Ξενοκράτης	β. διδάσκει στο Λύκειο
3. Ερμίας	γ. μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος που διεύθυνε την Ακαδημία όταν πρωτοπήγε ο Αριστοτέλης
4. Αριστοτέλης	δ. πατέρας του Αριστοτέλη

5. Νικόμαχος	ε. διευθύνει την Ακαδημία όταν ο Αριστοτέλης επιστρέφει στην Αθήνα μετά την παραμονή του στη Μακεδονία.
--------------	---

3. Θ.Τ. 33838

Να ταξινομήσετε τα ακόλουθα γεγονότα στην κατάλληλη χρονική σειρά ξεκινώντας από το παλαιότερο χρονικά (ένδειξη 1) και καταλήγοντας στο νεότερο χρονικά (ένδειξη 5):

- α. Ο Πλάτων πραγματοποίησε το πρώτο ταξίδι του στη Σικελία.
- β. Ο Αριστοτέλης ανέλαβε την εκπαίδευση του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
- γ. Ο Πλάτων ίδρυσε την Ακαδημία.
- δ. Ο Σωκράτης καταδικάστηκε σε θάνατο από τους Αθηναίους.
- ε. Ο Αριστοτέλης πέθανε στη Χαλκίδα.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 -

ΘΕΜΑ Β4. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33840

Να αντιστοιχίσετε καθεμία νεοελληνική λέξη της στήλης Α με την ετυμολογικά συγγενή αρχαιοελληνική λέξη της στήλης Β. Δύο λέξεις στη στήλη Α περισσεύουν.

A	B
1. προσπάθεια	α. υπερέχεται
2. καθάιρεση	β. ληπτέον
3. υπεροχή	γ. ἔλλειψιν
4. ἄρση	δ. αἰρεῖται
5. υπόληψη	ε. πάθεσι
6. υποδοχή	
7. υπόλοιπο	

2. Θ. Τ. 33839

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: *σχέση, αφαιρετικός, βέλος, περιορισμός, ένδεια*.

3. Θ. Τ. 33838

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: *συνοχή, πρόσληψη, λιπόσαρκος, ταυτότητα, Πανεπιστήμιο*.

15^η Διδακτική Ενότητα

Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β6, 10-13-16 1106b18-28, 1106b36-1107a6

Θ. Τ. 33568-33567-33566-33565

Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὀλωσῆσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρωθεν οὐκ εὖ· τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἔστι τῆς ἀρετῆς. Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον. Ἡ δ' ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἔστιν, ἐν οἷς ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἢ ἔλλειψις, τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται· ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς. Μεσότης τις ἄρα ἔστιν ἢ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὖσα τοῦ μέσου. [...] Ἔστιν ἄρα ἢ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῷ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἐν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.

ΘΕΜΑ Α1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33568

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η λέξη ἄριστον και η λέξη ἀρετὴ παρουσιάζουν γλωσσική συγγένεια κατά τον Αριστοτέλη.
2. Η ἀρετὴ ἐπιλέγεται ἐλεύθερα ἀπὸ τὸ ἄτομο και ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἀντικειμενικῆς μεσότητας.
3. Οἱ κακίες οφείλονται κατὰ κύριο λόγο στην υπέρβαση του μέτρου.

β. «ἐν οἷς ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἢ ἔλλειψις»; Πού ἀναφέρεται ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία «οἷς»; (μονάδες 4)

2. Θ. Τ. 33567

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε

απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η συναισθηματική συμπεριφορά του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από ποσοτικές διαβαθμίσεις.
2. Οι συνθήκες εκδήλωσης ενός συναισθήματος είναι μία από τις παραμέτρους κατά τον Αριστοτέλη που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη κατά την αξιολόγηση των συναισθημάτων.
3. Η λέξη ἄριστον και η λέξη ἀρετή παρουσιάζουν γλωσσική συγγένεια κατά τον Αριστοτέλη.

β. Ποιον ορισμό διατυπώνει ο Αριστοτέλης σχετικά με την ηθική αρετή; (μονάδες 4)

3. Θ. Τ. 33566

Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 5) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 5):

1. Η συναισθηματική συμπεριφορά του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από ποσοτικές διαβαθμίσεις.
2. Οι συνθήκες εκδήλωσης ενός συναισθήματος είναι μία από τις παραμέτρους κατά τον Αριστοτέλη που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη κατά την αξιολόγηση των συναισθημάτων.
3. Η λέξη ἄριστον και η λέξη ἀρετή παρουσιάζουν γλωσσική συγγένεια κατά τον Αριστοτέλη.
4. Η αρετή επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο και εξαρτάται από την επίτευξη της αντικειμενικής μεσότητας.
5. Οι κακίες οφείλονται κατά κύριο λόγο στην υπέρβαση του μέτρου.

4. Θ. Τ. 33565

α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Η συναισθηματική συμπεριφορά του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από ποσοτικές διαβαθμίσεις.

2. Οι συνθήκες εκδήλωσης ενός συναισθήματος είναι μία από τις παραμέτρους κατά τον Αριστοτέλη που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη κατά την αξιολόγηση των συναισθημάτων.

3. Η αρετή επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο και εξαρτάται από την επίτευξη της αντικειμενικής μεσότητας.

β. «ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς»; Σε ποιο(α) σημείο(α) του αρχαίου διδαγμένου κειμένου αναφέρεται η φράση «ταῦτα δ' ἄμφω»; (μονάδες 4)

ΘΕΜΑ Β1. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33568

Με ποιες προϋποθέσεις, κατά τον Αριστοτέλη, αποδίδεται ηθικό πρόσημο στα συναισθήματα και στις πράξεις ενός ανθρώπου; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

2. Θ. Τ. 33567

«Μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή, στοχαστική γε οὖσα τοῦ μέσου.»: Να καταγράψετε τη συλλογιστική πορεία μέσα από την οποία ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συγκεκριμένο συμπέρασμα

3. Θ. Τ. 33566

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε άνθρωπος είναι απόλυτα υποκειμενικός στις ηθικές του επιλογές ή οφείλει να λάβει υπόψη του και ορισμένα αντικειμενικά (ανεξάρτητα από τον ίδιο) κριτήρια; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας στοιχεία από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

4. Θ. Τ. 33565

Ο αριστοτελικός ορισμός της αρετής είναι τυπικός ως προς τη δομή του. Να προσδιορίσετε την έννοια γένους και την ειδοποιό διαφορά της (ηθικής) αρετής. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές από το αρχαίο διδαγμένο κείμενο.

ΘΕΜΑ Β2. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33568-33565

Πλάτων, Πολιτεία, 617d-e

Η Πολιτεία τελειώνει με μια αισιόδοξη διδαχή: η ψυχή είναι αθάνατη. Ο δίκαιος επιβραβεύεται και σε αυτόν τον κόσμο, αλλά και μετά θάνατον. Αντιθέτως οι άδικοι, οι τύραννοι, οι κακούργοι τιμωρούνται σκληρά. Απόδειξη η μαρτυρία του Ηρός του Αρμενίου, την οποία εκθέτει ο Σωκράτης. Σύμφωνα με αυτή την μαρτυρία οι ψυχές είναι αναγκασμένες να διαλέξουν το είδος της ζωής που θα ήθελαν να ζήσουν κατά την επόμενη ενσάρκωσή τους.

Και τότε ένας προφήτης, αφού πρώτα τους έβαλε να παραταχθούν με τάξη, πήρε έπειτα από τα γόνατα της Λάχεσης κλήρους και παραδείγματα βίων κι ανεβαίνοντας σ' ένα ψηλό βήμα φώναξε: «Της κόρης Λάχεσης, θυγατέρας της Ανάγκης, είναι τούτος ο λόγος. Ψυχές της μιας ημέρας, αρχίζει για το θνητό γένος άλλος ένας κύκλος με κατάληξη το θάνατο. Δεν θα σας πάρει με κλήρο κάποιος δαίμονας, θα τον διαλέξετε εσείς το δαίμονα. Οποιανού λάχει ο πρώτος κλήρος, αυτός πρώτος να διαλέξει τη ζωή που αναγκαστικά θα ζήσει. Δεν έχει δεσπότη η αρετή· ανάλογα αν την τιμάει κανείς ή την περιφρονεί, θα 'ναι και πιο μεγάλο ή πιο μικρό το μερτικό του επάνω της. Η ευθύνη είναι αυτουνού που διαλέγει· ο θεός δεν έχει ενοχή».

Μτφρ. Ν.Μ. Σκουτερόπουλος

Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το παραπάνω παράλληλο κείμενο από την Πολιτεία του Πλάτωνα και το αρχαίο διδαγμένο κείμενο από τα Ἠθικά του Αριστοτέλη να απαντήσετε στο εξής ερώτημα: Ποια κοινή αντίληψη αναδεικνύεται στα δύο κείμενα αναφορικά με την ανθρώπινη ευθύνη στη διαμόρφωση της ηθικής του συμπεριφοράς;

2. Θ. Τ. 33567

Αριστοτέλης, Ἠθικά Μεγάλα, 1186a12-27

Τα Ἠθικά Μεγάλα είναι μια ηθική πραγματεία την οποία η αρχαιότητα μας παρέδωσε ως έργο του Αριστοτέλη. Στο απόσπασμα γίνεται κυρίως λόγος για το πάθος της οργής και την ηθική στάση του ανθρώπου απέναντί του.

Πάθη, λοιπόν, είναι η οργή, ο φόβος, το μίσος, ο πόθος, ο ζήλος, η συμπόνοια και τα παρόμοιά τους, αυτά που συνήθως συνοδεύονται από δυσαρέσκεια και ευχαρίστηση.

Δυνάμεις: με αυτές έχουμε τη δυνατότητα να υφιστάμεθα τα πάθη, δηλαδή οι δυνάμεις μάς καθιστούν ικανούς να εκδηλώσουμε οργή ή στενοχώρια ή συμπόνοια ή τα παρόμοιά τους.

Έξεις: με αυτές είμαστε τοποθετημένοι ως προς τα πάθη καλώς ή κακώς από ηθική άποψη· παράδειγμα: ως προς την οργή και την εκδήλωσή της· αν είμαστε οργίλοι σε υπερβολικό βαθμό, είμαστε κακώς τοποθετημένοι ως προς την οργή· αν, πάλι, δεν οργιζόμαστε καθόλου με αυτά που πρέπει να οργιζόμαστε, επίσης και σ' αυτή την περίπτωση είμαστε κακώς τοποθετημένοι ως προς την οργή. Συμπερασματικά, η μέση τοποθέτηση είναι η εξής: ούτε υπερβολικά να υφιστάμεθα το πάθος της οργής ούτε και να το μηδενίζουμε. Σε μια τέτοια, βέβαια, κατάσταση, είμαστε καλώς τοποθετημένοι [ως προς την οργή]. Το ίδιο και ως προς τα υπόλοιπα πάθη, με τα οποία συμβαίνουν τα ίδια. Με άλλα λόγια, η σωστή τοποθέτηση ως προς την οργή και η πραότητα, βρίσκεται στη μεσότητα ανάμεσα στην οργή και την απουσία του πάθους της οργής. (...) Άρα η αλήθεια είναι η μεσότητα ανάμεσα σ' αυτά.

Μτφρ. Β. Μπετσάκος

Ερώτηση: Να προσπαθήσετε να αντιστοιχίσετε όσα αναφέρει ο Αριστοτέλης για τα συναισθήματα στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο με όσα αναφέρει ο ίδιος σχετικά με το συναίσθημα της οργής στο παραπάνω παράλληλο κείμενο

3. Θ. Τ. 33566

Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομαχία, 1104b3-13

Στο σημείο αυτό των Ἠθικῶν Νικομαχείων ο Αριστοτέλης αναφέρει το ευχάριστο ή το δυσάρεστο συναίσθημα, που συνοδεύουν τις πράξεις μας, ως δείκτες για τη διαμόρφωση μιας έξης. Με αυτό τον τρόπο συνδέει άρρηκτα τον συναισθηματικό μας κόσμο με την ηθική αρετή.

Σημάδι αποδεικτικό των έξεων πρέπει να θεωρούμε την ευχαρίστηση ή τη δυσaréσκεια που συνοδεύει τις πράξεις μας. Αυτό θα πει: Όποιος μένει μακριά από τις σωματικές ηδονές και αυτό του προκαλεί ευχαρίστηση, είναι άνθρωπος σώφρων· ακόλαστος είναι αυτός που το πράγμα αυτό τον δυσareστεί· επίσης: ο άνθρωπος που στέκεται να αντιμετωπίσει όλα τα επικίνδυνα πράγματα και αυτό του προκαλεί ευχαρίστηση ή, έστω, δεν τον δυσareστεί, είναι ανδρείος· δειλός είναι αυτός που το πράγμα αυτό τον δυσareστεί. Και όλα αυτά γιατί η ηθική αρετή σχετίζεται στην πραγματικότητα με την ευχαρίστηση και με τη δυσaréσκεια: η ευχαρίστηση μας εξωθεί να κάνουμε ευτελή πράγματα, η δυσaréσκεια μας κρατάει μακριά από τα όμορφα πράγματα. Γι' αυτό και είναι ανάγκη -όπως το λέει ο Πλάτωνας- να έχει πάρει κανείς ήδη από μικρός εκείνη την αγωγή που θα τον κάνει να ευχαριστιέται και να δυσareστεύεται με αυτά που πρέπει αυτή είναι η σωστή παιδεία.

Μτφρ. Δ. Λυπουρλής

Ερώτηση: Να εξηγήσετε ποια είναι η στάση του Αριστοτέλη απέναντι στα ανθρώπινα συναισθήματα αξιοποιώντας στοιχεία και από τα δύο κείμενα (αρχαίο διδαγμένο και παράλληλο).

ΘΕΜΑ Β3. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33568

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ):

- α. Για την αγωγή του Αλέξανδρου ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο τα ομηρικά έπη.
- β. Όταν ο Αριστοτέλης επέστρεψε από τη Μακεδονία στην Αθήνα μετά το 335 π.Χ., συνέχισε να διδάσκει στην Ακαδημία.
- γ. Στο Α' βιβλίο των Ἠθικῶν Νικομαχείων ο Αριστοτέλης ασχολείται με τη φύση και το περιεχόμενο της εὐδαιμονίας.
- δ. Το λόγον ἔχον μέρος της ψυχής σχετίζεται με τις διανοητικές και ηθικές αρετές.
- ε. Στα Πολιτικά η πόλις-κράτος είναι μία κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι.

2. Θ.Τ. 33567

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ):

- α. Ο πατέρας του Αριστοτέλη ήταν γιατρός στην αυλή του βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππου.
- β. Η διδασκαλία του Αριστοτέλη στην Ακαδημία και οι ιδέες του τον έφεραν συχνά αντιμέτωπο με συναδέλφους του.
- γ. Ο Αριστοτέλης συνέγραψε τα *Ἠθικὰ Νικομάχεια* στο τέλος της ζωής του στη Χαλκίδα.
- δ. Κατά τον Αριστοτέλη από τα μέρη της ψυχής το ἐπιθυμητικὸν σχετίζεται με τη διατροφή.
- ε. Στα *Πολιτικά* η πόλις-κράτος ως όλον έχει για στόχο της την εὐδαιμονία.

3. Θ.Τ. 33566

Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις φράσεις της στήλης Α του παρακάτω πίνακα με μία φράση από τη στήλη Β που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

A	B
1. Όταν ο Αριστοτέλης ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει,	α. η Ακαδημία είχε αρχίσει να παρακμάζει. β. ο Πλάτων είχε αναθέσει τη διεύθυνση της Ακαδημίας στον Ηρακλείδη. γ. η Ακαδημία αποτελούσε σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής.
2. Η φιλοσοφική σχολή <i>Περίπατος</i> ιδρύθηκε από τον	α. Αριστοτέλη. β. Εύδοξο. γ. Θεόφραστο.
3. Ο Αριστοτέλης έφυγε για δεύτερη φορά από την Αθήνα,	α. επειδή αισθάνθηκε πως βρισκόταν σε κίνδυνο μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου. β. για να επιστρέψει στα Στάγειρα. γ. για να αναλάβει την αγωγή του Αλέξανδρου στη Μακεδονία.
4. Κατά τον Αριστοτέλη από τα μέρη της ψυχής το ἐπιθυμητικὸν σχετίζεται με	α. τις αρετές που περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου. β. τη διατροφή. γ. τη φρόνηση.
5. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η πόλις	α. αποτελείται από όμοια στοιχεία. β. ως όλον αποτελείται από ανόμοια μεταξύ τους στοιχεία. γ. στοχεύει στην εὐβουλία.

4. Θ. Τ. 33565

Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις φράσεις της στήλης Α του παρακάτω πίνακα με μία φράση από τη στήλη Β που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

A	B
1. Ο Αριστοτέλης είχε την ευκαιρία να γνωρίσει κοντά στον πατέρα του	α. τη φιλοσοφία. β. την ιατρική επιστήμη. γ. τη στρατιωτική τέχνη
2. Όταν πέθανε ο Αλέξανδρος στα 323 π.Χ., ο Αριστοτέλης	α. επέστρεψε στην Αθήνα. β. έφυγε για δεύτερη φορά από την Αθήνα. γ. επέστρεψε στα Στάγειρα.
3. Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η ευδαιμονία	α. είναι ενέργεια. β. είναι κατάσταση. γ. είναι καλή τύχη και δεν σχετίζεται με τις ανθρώπινες ικανότητες.
4. Η αποφθεγματική φράση «Εὐδαιμονίη ψυχῆς καὶ κακοδαιμονίη» διατυπώθηκε από τον	α. Αριστοτέλη. β. Ηρόκλειτο. γ. Δημόκριτο.
5. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη το ἄλογον μέρος της ψυχής	α. έχει σχέση με την αύξηση του ανθρώπινου οργανισμού και τη διατροφή. β. ταυτίζεται με το ἐπιθυμητικόν. γ. έχει σχέση με την αρετή.

ΘΕΜΑ Β4. [Μονάδες 10]

1. Θ.Τ. 33568

Να επιλέξετε για καθεμία αρχαιοελληνική λέξη της στήλης Α την ετυμολογικά συγγενή νεοελληνική λέξη της στήλης Β.

A	B
1. ήσθηναι	α. αίσθηση β. ηδονή
2. ὄλως	α. όλεθρος β. ανολοκλήρωτος
3. ἄριστον	α. αρετή β. ἄρση
4. ψέγεται	α. ἄψογος β. ψυκτικός
5. λόγω	α. διάλεξη β. ανεξέλεγκτος

2. Θ. Τ. 33567

Να συμπληρώσετε τις παρακάτω περιόδους λόγου της Νέας Ελληνικής με το κατάλληλο ομόρριζο (απλό ή σύνθετο) της λέξης του αρχαίου διδαγμένου κειμένου που σας δίνεται, ώστε να ολοκληρωθεί ορθά το νόημά τους:

- ἔστι: Ο ομιλητής αναφέρθηκε στην του θέματος, χωρίς πολλές λεπτομέρειες.
- ἐπαινεῖται: Του/Της απονεμήθηκε τιμητικός για την εθελοντική προσφορά του/της.
- ἄμφω: Χωρίς η συμβολή της επιστήμης στην αντιμετώπιση των ασθενειών είναι μεγάλη.
- ἕξις: Η ενασχόληση με τα σπορ μού δημιουργεί ένα αίσθημα
- ὠρισμένη: Ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα του διαγωνισμού.

3. Θ. Τ. 33566

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: *θαρραλέος*, *βλήμα*, *προσπάθεια*, *σωφροσύνη*, *ευρετήριο*.

4. Θ. Τ. 33565

Για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του αρχαίου διδαγμένου κειμένου, να γράψετε ένα ομόρριζο ουσιαστικό της Νέας Ελληνικής, απλό ή σύνθετο: *ἐπιθυμῆσαι*, *δεῖ*, *Ὀμοίως*, *κατορθοῦνται*, *προαιρετική*.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
12^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β1, 1-4, 1103a14-b2

Θ. Τ. 33576-33575-33574

ΘΕΜΑ Α1.

1. Θ.Τ. 33576

α.

1-Σ: ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν

2-Σ: ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους

3-Σ: ἀλλὰ πεφυκῶσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους

β.

Ο Αριστοτέλης, χρησιμοποιώντας την αντωνυμία **ὅπερ**, αναφέρεται στη σχέση που έχουν οι δύο βασικοί ὅροι της φιλοσοφικής του σκέψης, δύναμη και ενέργεια, στον σχηματισμό των ἐμφυτων χαρακτηριστικών. Συγκεκριμένα παρατηρεῖ πως τα εκ φύσεως χαρακτηριστικά μας έχουν εκ των προτέρων τη δυνατότητα (δύναμις) να πραγματοποιηθούν, αλλά πραγματώνονται ὕστερα (χρονικά), χωρίς να χρειάζεται ο εθισμός με την επανάληψη μιας πράξης (ἐνέργεια).

2. Θ. Τ. 33575

1-Σ: ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν

2-Σ: ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους

3-Σ: ἀλλὰ πεφυκῶσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους

4-Σ: οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν

5-Λ: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν

3. Θ. Τ. 33574

α. 1-Σ: ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν

2-Σ: ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα

3-Λ: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν

β. Ο Αριστοτέλης πολύ συχνά χρησιμοποιεῖ απλά και συγκεκριμένα παραδείγματα ἀπὸ τὴν εμπειρική πραγματικότητα για να ενισχύσει και ταυτόχρονα να κάνει σαφέστερο τον συλλογισμό του. Ο ισχυρισμός του φιλοσόφου είναι ὅτι κανένα πράγμα δεν μπορεί να πάει ἐνάντια στη φύση του ὅσο και αν προσπαθήσουμε να το εθίσουμε σε κάτι τέτοιο αποκτὰ συγκεκριμένο νόημα με δύο παραδείγματα ἀπὸ τὴ φύση: ἡ πέτρα ἐξαιτίας τῆς

βαρύτητας έχει τη φυσική ιδιότητα να κινείται προς τα κάτω, όσες φορές και αν την κατευθύνουμε προς τα πάνω· αντίθετα, η φωτιά έχει τη φύση να κινείται προς τα πάνω.

ΘΕΜΑ Β1.

1. Θ.Τ. 33576

διανοητικάί ἀρεταί: Πρόκειται για τις λειτουργίες και ικανότητες της διανοίας, του ανθρώπινου μυαλού. Αποβλέπουν στην αλήθεια. Παραδείγματα διανοητικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης: σοφία, σύνεσις, φρόνησις. Η σοφία δηλώνει την απόκτηση ολοκληρωμένης γνώσης επιστημονικής ή τεχνικής. Η σύνεσις είναι η κριτική δύναμη, η δυνατότητα αξιολόγησης, αποτίμησης, σύγκρισης. Η φρόνησις είναι η ικανότητα λήψης αποφάσεων σε ζητήματα της καθημερινής ζωής και επιλογής της μίας ή της άλλης πράξης. Κυρίως με τη φρόνηση το λογικό μέρος της ψυχής καθοδηγεί το μετέχον λόγου μέρος της, δηλαδή τις επιθυμίες, τις ορμές και τον τρόπο εκδήλωσης των συναισθημάτων.

ἠθικαί ἀρεταί: Περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου και σχετίζονται με το ἐπιθυμητικόν. Είναι οι λειτουργίες και ικανότητες της συναισθηματικής νοημοσύνης, της δυνατότητας του ανθρώπου να κατανοεί και να ρυθμίζει με σταθερό τρόπο τις συναισθηματικές του εκδηλώσεις, τη συμπεριφορά του στο πλαίσιο των σχέσεων μέσα στην οργανωμένη κοινωνία. Οι ηθικές αρετές λειτουργούν για το καλό του φορέα τους και της κοινωνίας. Αποβλέπουν στην ευτυχία, ατομική και συλλογική. Αντίθετές τους είναι οι κακίες. Παραδείγματα ηθικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης: ἀνδρεία, πραότητα, σωφροσύνη, ἐλευθεριότητα, μεγαλοψυχία κ.ά.

ἔθος: Μπορούμε να αποδώσουμε τον όρο με τη λέξη συνήθεια. Ο Αριστοτέλης διακρίνει το ἔθος (τις διαμορφωμένες κοινωνικές συμπεριφορές και πρακτικές ενός ανθρώπου) από την φύσιν (τις δεδομένες βιολογικές/φυσιολογικές λειτουργίες του ανθρώπινου είδους). Το ἔθος συνδέεται γενετικά με την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Στη διαμόρφωση του ἔθους έχει μεγάλη σημασία η νεανική ηλικία. Το ἔθος, λοιπόν, δεν αποκτάται απλώς με τη διδασκαλία ηθικών κανόνων, δεν αποτελεί δηλαδή θεωρητική γνώση, αλλά απαιτεί τη σταθερή άσκηση της ψυχής, τη συνειδητή καθημερινή πράξη.

Δύναμις - Ἐνέργεια: Δύναμις είναι η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι, ενώ ἐνέργεια είναι η (μεταγενέστερη) πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας (π.χ. ο χαλκός είναι δυνάμει ανδριάντας). Γενικά, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η δεύτερη (ἐνέργεια) είναι πιο σημαντική από την πρώτη (δύναμις). [306 λέξεις]

2. Θ. Τ. 33575

Για τις ιδιότητες που έχουμε από τη φύση, οι πράξεις-ενέργειες απορρέουν από τη δυνατότητα που ήδη μας έχει δοθεί εκ φύσεως (τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα). Ο Αριστοτέλης προσδιορίζει χρονικά θεωρώντας ότι η δυνατότητα προηγείται (πρότερον) και η ενέργεια ακολουθεί (ὑστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν). Παράδειγμα για τις φύσει ιδιότητες φέρνει τις αισθήσεις, όπως συμβαίνει με την ενέργεια της ακοῆς που ακολουθεί τη φυσική δυνατότητα που έχουμε να ακούμε ήχους. Το ίδιο συμβαίνει και με την όραση, η αίσθηση ως δυνατότητα προηγείται της θέασης ως ενέργειας. Επομένως, σε συνδυασμό με τα χρονικά επιρρήματα (πρότερον-ὑστερον) είναι φανερό ότι οι δυνάμεις έχουν χρονική μόνο προτεραιότητα έναντι των ἐνεργειῶν. Τέλος, τα συγκεκριμένα επιρρήματα δηλώνουν την εξέλιξη, την ανάπτυξη των εκ φύσεως ιδιοτήτων στον άνθρωπο.

Επιπλέον, στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι θεμελιώδης η διάκριση των εννοιῶν δύναμις, η δυνατότητα που έχει ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι, και ἐνέργεια, η πραγμάτωση της δυνατότητας. Εξ ίσου σημαντική είναι και η διάκριση του ἔθους από τη φύσιν. Το ἔθος συνδέεται με την επανάληψη ὁμοίων ἐνεργειῶν από τις οποίες διαμορφώνεται η αντίστοιχη ιδιότητα. Στην περίπτωση της ηθικής ἀρετῆς ισχύει ο αριστοτελικός ισχυρισμός *ὅτι ἂν γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιῶντες μαθάνομεν* (ὅσα πρέπει να κάνουμε, αφού τα μάθουμε, αυτά τα μαθαίνουμε πράττοντας). Οι πράξεις-ενέργειες εδώ δεν προέρχονται από την εκ φύσεως δυνατότητα που ήδη μας έχει δοθεί, αλλά η ιδιότητα ουσιαστικά ἐπέται, καθώς διαμορφώνεται μέσω της επανάληψης, δηλαδή του ἔθους. Ο Αριστοτέλης, για να δείξει πιο παραστατικά τον τρόπο ἀπόκτησης των ηθικῶν ἀρετῶν, όπως η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη και η ἀνδρεία, τις παραλληλίζει με τέχνες του κιθαριστή και του οικοδόμου. [265 λέξεις]

3. Θ. Τ. 33574

Ο Αριστοτέλης χωρίζει την ἀρετή σε διανοητική και σε ηθική. Η διανοητική σχετίζεται με τη διάνοια, δηλαδή με το ανθρώπινο μυαλό και ἀποβλέπει στην ἀλήθεια, στη γνώση. Ἐνα παράδειγμα αὐτῆς της ἀρετῆς είναι η σοφία, δηλαδή η ολοκληρωμένη ἐπιστημονική ή τεχνική γνώση· ἄλλο παράδειγμα είναι η σύνεσις, δηλαδή η κριτική δύναμη, η δυνατότητα ἀξιολόγησης, ἀποτίμησης και σύγκρισης· τέλος, ο Αριστοτέλης θεωρεῖ διανοητική ἀρετή και τη φρόνησιν, δηλαδή την ικανότητα λήψης ἀποφάσεων σε ζητήματα της καθημερινῆς ζωῆς και ἐπιλογῆς της μίας ή της ἄλλης πράξης. Κυρίως με τη φρόνηση το λογικό μέρος της ψυχῆς καθοδηγεῖ το μετέχον λόγου μέρος της, δηλαδή τις ἐπιθυμίες, τις ὁρμές και τον τρόπο ἐκδήλωσης των συναισθημάτων. Κάθε διανοητική ἀρετή προέρχεται και ἀναπτύσσεται με τη διδασκαλία, που συνεπάγεται:

1. χρόνο για να πραγματοποιηθεῖ η διδασκαλία
2. πείρα που αποκτά ο διδασκόμενος, ἄρα και πάλι χρόνο.

Επομένως, υπεύθυνος για την ἀπόκτηση της διανοητικῆς ἀρετῆς είναι ο δάσκαλος που τη διδάσκει, ὥστε ο μαθητῆς να γίνει φορῆας γνώσεων δηλ. «σοφός». Η ηθική ἀρετή σχετίζεται με τις λειτουργίες και τις ικανότητες αὐτοῦ που θα λέγαμε συναισθηματική νοημοσύνη, με το ἐπιθυμητικόν, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, όπως φανερώνεται με τη

δυνατότητα του ανθρώπου να κατανοεί και να ρυθμίζει με σταθερό τρόπο τις συναισθηματικές του εκδηλώσεις, τη συμπεριφορά του στο πλαίσιο των σχέσεων μέσα στην οργανωμένη κοινωνία. Οι ηθικές αρετές λειτουργούν για το καλό του φορέα τους και της κοινωνίας. Αποβλέπουν στην ατομική και συλλογική ευτυχία, σε αντίθεση με τις κακίες. Παραδείγματα ηθικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης: ανδρεία, πραότητα, σωφροσύνη, έλευθεριότητα, μεγαλοψυχία κ.ά. Σύμφωνα με το κείμενο η ηθική αρετή είναι αποτέλεσμα έθους, δηλαδή συνήθειας. Το έθος σχετίζεται με τις διαμορφωμένες κοινωνικές συμπεριφορές και πρακτικές ενός ανθρώπου και συνδέεται με την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Στη διαμόρφωση του έθους έχει μεγάλη σημασία η νεανική ηλικία. Το έθος, λοιπόν, δεν αποκτάται απλώς με τη διδασκαλία ηθικών κανόνων, δεν αποτελεί δηλαδή θεωρητική γνώση, αλλά απαιτεί τη σταθερή άσκηση της ψυχής, τη συνειδητή καθημερινή πράξη. Το βάρος στην περίπτωση της ηθικής αρετής πέφτει όχι στον δάσκαλο, αλλά στον «ασκούμενο», αφού στην περίπτωση αυτή το παν εξαρτάται από την προσωπική δηλαδή επιλογή του ατόμου, ενώ επιπλέον είναι θέμα συνεχούς άσκησης. Η ηθική, επομένως, κατά τον Αριστοτέλη μετακινείται από τον θεωρητικό λόγο στην πράξη, αφού «άγαθος» (φορέας της αρετής) γίνεται όποιος έχει: 1) θέληση, 2) επιμονή για άσκηση. [380 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β2.

1. Θ.Τ.33576

Πλούταρχος, Περί παιδων άγωγής, 4 2a-c

Βασική παιδαγωγική άποψη του Πλούταρχου είναι ότι η «αρετή» είναι προϊόν έθους, άσκησης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του η συνύπαρξη τριών βασικών στοιχείων συντελεί στην επιτυχία της αγωγής: α) η «φύση», δηλαδή οι φυσικές προδιαθέσεις που φέρει ο άνθρωπος, β) ο «λόγος», δηλαδή η μάθηση και η πνευματική καλλιέργεια, και γ) το «έθος», δηλαδή η άσκηση. Οι ομοιότητες με την αριστοτελική σκέψη είναι προφανείς. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει: «η φύση μάς έκανε επιδεκτικούς στις αρετές, τέλειοι όμως σ' αυτές γινόμαστε με τη διαδικασία του έθους» (μετάφρ. Δ. Λυπουρλής). Ο Πλούταρχος υποστηρίζει ότι τα σπέρματα της αρετής βρίσκονται στη φύση, η εξέλιξη, όμως, και η προαγωγή της εξαρτώνται από τη μάθηση, η εφαρμογή της στη ζωή από τη συνήθεια (όπως το αριστοτελικό «έθος») και η τελειοποίησή της και από τα τρία αυτά στοιχεία. Είναι φανερό, επίσης, ότι ο Πλούταρχος εστιάζει περισσότερο στον ρόλο της αγωγής ως «μάθησης» και «άσκησης» στην αρετή. Με το παράδειγμα που φέρει από τη γεωργία δείχνει πως την ωφέλεια και την αποτελεσματικότητα της αγωγής μπορεί κανείς να τη διακρίνει στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι λαμβάνουν από τη γη τα μέγιστα οφέλη. Η γη είναι η φύση, ο γεωργός ο παιδαγωγός και οι σπόροι η ηθική διδασκαλία. [201 λέξεις]

2. Θ. Τ. 33575

Ο Πλούταρχος στο παράλληλο κείμενο μεταχειρίζεται έννοιες της αριστοτελικής ηθικής με κάποιες διαφοροποιήσεις στη σημασία τους. Τις ηθικές αρετές ο Πλούταρχος τις προσεγγίζει μέσα από την αντίθεση λόγου-πάθους ως «έλλειψη πάθους» και κυρίως «συμμετρία παθών και μεσότητα». Για τον Πλούταρχο καθοριστικός είναι ο ρόλος του έλλογου μέρους της ψυχής καθώς «ο λόγος, μάλιστα, εμφυτεύει τις ηθικές αρετές διά της φρονήσεως, κάνοντας τη δύναμη του παθητικού ευπρεπή έξη». Φαίνεται έτσι να παρεκκλίνει από την κεντρική θέση του Αριστοτέλη στο κείμενο αναφοράς ότι η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη, αλλά επίκτητη ιδιότητα του χαρακτήρα (ήθους). Οπωσδήποτε, ο Πλούταρχος μεταχειρίζεται τον όρο έξη με την αριστοτελική του σημασία, ως μόνιμη ιδιότητα (θετική/ευπρεπής) που ο άνθρωπος έχει αποκτήσει με τη βοήθεια της φρονήσεως. Και η ασαφής παραπομπή («λέγεται») ότι «η ψυχή κατέχει τα εξής τρία: δύναμη, πάθος, έξη» ενδέχεται να έχει αριστοτελική προέλευση. Η λέξη δύναμη ορίζεται ως «αφετηρία ή υλικό του πάθους» και θυμίζει την κλασική αριστοτελική αντίστιξη δυνάμει-ένεργεία (ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα). Ωστόσο, για τον Αριστοτέλη οι αρετές, ως έξεις, είναι ενεργήματα της ψυχής, τα οποία δια της επαναλήψεως αποκτούν συγκεκριμένη μορφή. Για τον Πλούταρχο πάλι «η έξη, ..., είναι ισχύς και κατάσταση της δύναμης του αλόγου, που προέρχεται από τη συνήθεια». Και οι δύο πάντως συμφωνούν ότι η έξη είναι κατάσταση πραγμάτωσης. Επιπλέον, όπως ο Αριστοτέλης επισημαίνει «ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται», η επανάληψη δηλαδή ενεργειών με όμοιο πρόσημο είναι συγχρόνως η αιτία και το μέσον για τη δημιουργία των ηθικών αρετών, παρόμοια και ο Πλούταρχος θεωρεί ότι η έξη καταλήγει στη δημιουργία ή στη φθορά της αρετής εφόσον «παιδαγωγήθηκε» σωστά ή άσχημα από τον λόγο («γίνεται, αφενός, κακία, αν το πάθος παιδαγωγήθηκε άσχημα από το λόγο, και, αφετέρου, αρετή, αν (το πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά»). Και ο Πλούταρχος συμμαριζεται προφανώς τη θέση του Αριστοτέλη ότι, αν η αρετή δεν ήταν αποτέλεσμα παιδαγωγικής διεργασίας, δεν θα υπήρχε καν ανάγκη δασκάλου (Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί). Παρόλες λοιπόν τις διαφοροποιήσεις, η προσέγγιση του Πλουτάρχου σχετικά με τη λειτουργία του εθισμού και του λόγου στη διαμόρφωση των αρετών καταλήγει σε παρόμοια συμπεράσματα με τα Ηθικά Νικομάχεια του Αριστοτέλη. [370 λέξεις]

3. Θ. Τ. 33574

Οι ηθικές αρετές για τον Αριστοτέλη είναι αποτέλεσμα του έθους, της συστηματικής δηλαδή επανάληψης ενός ορισμένου τρόπου συμπεριφοράς, η οποία δεν πρέπει να νοηθεί μηχανικά. Υπάρχει μέσα μας η ικανότητα να αποκτήσουμε τις αρετές, αλλά αυτή η ικανότητα πρέπει να αναπτυχθεί με την πρακτική διὰ τοῦ ἔθους. Αποτέλεσμα της αριστοτελικής αντίληψης περί ηθικής αρετής είναι να προϋποτίθεται σε απόλυτο βαθμό η θέληση του ατόμου να «εθισθεί» σιγά σιγά σ' έναν ορισμένο τρόπο συμπεριφοράς. Η ηθική, επομένως, κατά τον Αριστοτέλη μετακινείται από τον

θεωρητικό λόγο στην πράξη, αφού «ἀγαθὸς» (φορέας της αρετής) γίνεται όποιος έχει θέληση και επιμονή για άσκηση. Η θέση του αυτή αποτελεί απόρριψη της αριστοκρατικής διδασκαλίας ότι η αρετή είναι αποκλειστικά δώρο της φύσης. Στο παράλληλο κείμενο του Ξενοφώντα, στο οποίο εξυμνούνται οι αρετές του Αγησίλαου, ενός χαρισματικού ηγέτη κατά τον ιστορικό, αποτυπώνεται ακριβώς η παλαιότερη αριστοκρατική αντίληψη περί αρετής: ο Αγησίλαος έχει αρετή και δόξα που ανταποκρίνεται στην ευγενική του καταγωγή. Είναι αναμενόμενα τα ευγενικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, από τη στιγμή που η γενιά του κρατά από τη γενιά του Ηρακλή (Σχετικά λοιπόν με την ευγενική του καταγωγή τι πιο σημαντικό και όμορφο... αλλά βασιλιάδες απόγονοι βασιλιάδων;). Μάλιστα για τον ιστορικό η ένδοξη καταγωγή είναι σημαντική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την καλή πορεία της πόλης, της οποίας ηγέτης είναι κάποιος με τιμημένους προγόνους. (Αλλά όπως η γενιά τους είναι η πιο τιμημένη... πιο ένδοξη στην Ελλάδα). Η ηθική αρετή είναι κάτι που δεν μπορεί να κατακτηθεί από όλους τους ανθρώπους, αλλά δίνεται σε κάθε άνθρωπο από τη γέννησή του και είναι προνόμιο των ευγενών, αυτών οι οποίοι έχουν αριστοκρατική καταγωγή (ἄριστοι). Αντίθετα, κατά τον Αριστοτέλη, όλοι οι ελεύθεροι πολίτες της πόλης-κράτους μπορούν να γίνουν ενάρετοι, αλλά χρειάζεται η επαναλαμβανόμενη και επίμονη άσκησή τους στα έργα της αρετής. [291 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β3.

1. Θ.Τ. 33576

α-Λ, β-Σ, γ-Λ, δ-Λ, ε-Σ

2. Θ. Τ. 33575

1-β, 2-β, 3-α, 4-γ, 5-α

3. Θ.Τ. 33574

1-γ, 2-γ, 3-α, 4-α, 5-β

ΘΕΜΑ Β4.

1. Θ.Τ. 33576

φερόμενος-φέρεσθαι, μυριάκις, κοιμιζόμεθα, οικόδομούντες-οικόδομοι, σώφρονα-σώφρονες

2. Θ. Τ. 33575

α-7, β-5, γ-6, δ-1, ε-3

3. Θ. Τ. 33574

- Δεν βάζουμε αύξηση στην προστακτική!
- Η εμπειρική απόδειξη στηρίζεται στην παρατήρηση και το πείραμα.
- Νιώθω να με εγκαταλείπουν οι δυνάμεις μου.

- Οι ήπιες μορφές ενέργειας είναι μια λύση για να αντιμετωπιστεί η ρύπανση της ατμόσφαιρας
- Έχει αυξημένη την αίσθηση του καθήκοντος και είναι ιδιαίτερα συνεπής

13^η Διδακτική Ενότητα

Άριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, 1103a.26-1103.b12

Θ. Τ. 33580-33572-33571-33533

ΘΕΜΑ Α1.

Θ.Τ. 33580

1-Σ: οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν

2-Λ: τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν

3-Λ: ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιῶσιν ἀμαρτάνουσιν

4-Σ: καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης

5-Λ: ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί

Θ.Τ. 33572

1-Λ: ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιῶσιν ἀμαρτάνουσιν

2-Λ: Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

3-Λ: Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν

β. Με ὅμοιο τρόπο προς τις τέχνες επιτελείται η διαδικασία της εκμάθησης και στις ηθικές αρετές. Ὅπως για την εκμάθηση των τεχνῶν εἶναι ἀπαραίτητος ο εθισμός σε κατάλληλες ἐνάργειες, ἔτσι συμβαίνει και για την κατάρκτηση των ηθικῶν αρετῶν.

Θ.Τ. 33571

1-Λ: ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιῶσιν ἀμαρτάνουσιν

2-Σ: καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης

3-Λ: Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

4-Σ: πρᾶττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι

5-Λ: Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν

Θ.Τ. 33533

α. 1-Λ: καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιῶσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης

2-Λ: Ἐπι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶδιὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται

3-Σ: Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται.

β. Το **ὁμοίως** στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου αναφοράς αναφέρεται στα ισχύοντα στο πεδίο των πράξεων (συναλλαγμάτων). Ανάμεσα, δηλαδή, στο πεδίο των παθῶν (φόβος, ἐπιθυμία και ὀργή) και το πεδίο των συναλλαγῶν, σχέσεων μέσα στην πόλη ο Αριστοτέλης εντοπίζει ως σημαντική ομοιότητα ὅτι ο ηθικός χαρακτήρας εμπεδώνεται με την εφαρμογὴ και επανάληψη πράξεων με ἴδιο ηθικό πρόσημο.

ΘΕΜΑ Β1.

Θ.Τ. 33580

Κατὰ τον φιλόσοφο, ἡ ἀσκήση τῆς ἀρετῆς εἶναι δυνατότητα καὶ ὄχι χαρακτηριστικό, δοσμένο στον ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ φύση. Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ μόνος υπεύθυνος γιὰ τὸ ἀν θὰ φτάσει στὴν ἀρετὴ, βελτιώνοντας ἀδιάλειπτα τὴ συμπεριφορὰ του, διαμορφώνοντας τὸν χαρακτήρα του, τὸ ἦθος του. Γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴ θέση του αὐτὴ ὁ Αριστοτέλης εἰσάγει τὸ χαρακτηριστικό ζεύγος τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης του «δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ», στὸ ὁποῖο στηρίζει τὸ ἐπιχείρημά του. Κατ' ἀντίστοιχο τρόπο ἡ φύση παρέχει στὸν ἄνθρωπο τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιλέξει καὶ νὰ ἐπιδιώξει με ἀσκήση καὶ προσωπικό ἀγῶνα τὴν κατάκτηση τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ὁ φιλόσοφος ἀναγνωρίζει τὴν ἐλεύθερη προαίρεση, ἡ ὁποία θὰ καθορίσει ἀν τελικὰ ὁ ἄνθρωπος θὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ἠθικὴ ἀρετὴ.

Εἰδικότερα, ὁ Αριστοτέλης ἐπισημαίνει πῶς οἱ πολῖτες γίνονται ἀγαθοὶ μέσω τῆς ἀσκήσης σὲ συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφορᾶς με τὴ βοήθεια τῶν νόμων ποὺ συντάσσουν οἱ νομοθέτες γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἐπιπλέον, διατυπώνει τὴ θέση ὅτι ἡ ἀντίθετη ιδιότητα τῆς ἀρετῆς, ἡ κακία εἶναι ἐπίσης ἀποτέλεσμα τῆς ἀσκήσης (= ἔθους) π.χ. ὁ κακὸς κιθαριστὴς, ὁ κακὸς οἰκοδόμος ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι προϊὼν ἐθισμού καὶ ἡ ποιότητά τῆς ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ ἐθισμού ποὺ τὴν προκαλεῖ. Ἐτσι, γιὰ συγκεκριμένους λόγους καὶ με τὴν κατάλληλη ἀσκήση οἱ ἄνθρωποι κατακτοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ ἀκριβῶς γιὰ τοὺς ἀντίθετους λόγους καὶ με τὴν ἀκατάλληλη ἀσκήση ἡ ἀρετὴ ἐκφυλίζεται. Ὁ Αριστοτέλης ἐννοεῖ μᾶλλον μιὰ διαδικασία «δόμησης» καὶ «ἀποδόμησης» τῆς ἀρετῆς ἐνισχύοντας τὴ θέση του γιὰ τὸν ἐπίκτητο χαρακτήρα τῆς. Τέλος, μ' ἓναν ὑποθετικό λόγο σὲ ἀρνητικὴ-ἀποφατικὴ διατύπωση (Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.)

Επιμέλεια: Δήμητρα Γαρδάνη – Δώρα Ασημακοπούλου

προσπαθεί ο Αριστοτέλης να επισημάνει πιο έντονα τον ρόλο της άσκησης, αλλά και του δασκάλου, στη διεργασία με την οποία συντελείται η ηθική διαμόρφωση. Ο δάσκαλος διαμορφώνει το πλαίσιο άσκησης, εθισμού για τον ασκούμενο προς την ηθική αρετή, όπως ο νομοθέτης δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές μέσω των νόμων. Διδασκαλία, επομένως, δεν σημαίνει απλώς μετάδοση κάποιων θεωρητικών γνώσεων, αλλά κυρίως καθοδήγηση του μαθητή στην επανάληψη συγκεκριμένων τρόπων συμπεριφοράς, μέχρι αυτοί να αποτελέσουν μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του. [342 λέξεις]

Θ.Τ. 33572

Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η κατάκτηση της ηθικής αρετής δεν απαιτεί απλά και μόνο εξάσκηση. Το αποτέλεσμα, για τον Αριστοτέλη, εξαρτάται από την καλή ή κακή εξάσκηση. Για να το υποστηρίξει αυτό, παρατηρούμε πως στο συγκεκριμένο απόσπασμα αναφέρεται σε περιπτώσεις τόσο του πρακτικού όσο και του ηθικού βίου των πολιτών. Στην πρώτη περίπτωση μνημονεύει το παράδειγμα των κιθαριστών και οικοδόμων, υποστηρίζοντας πως, εάν εξασκήσουν την τέχνη τους σωστά, θα γίνουν σωστοί τεχνίτες, εάν όμως όχι, τότε θα εξελιχθούν σε κακούς τεχνίτες (*ἐκ γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί*). Στη δεύτερη περίπτωση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο συναλλασσόμαστε με τους συνανθρώπους μας. Εάν, λοιπόν, δεν προσπαθούμε να κλέψουμε ή να κερδίσουμε με αθέμιτα μέσα, τότε, πράττοντας δίκαια, γινόμαστε δίκαιοι άνθρωποι (*πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι ...*). Επίσης, ανάλογα με τον τρόπο που διαχειριζόμαστε την οργή μας, γινόμαστε άλλοι πράοι και άλλοι οξύθυμοι. Με τη χρήση των ρηματικών τύπων που αναφέρονται σε πράξεις, «*γινόμεθα - γίνονται - πράττοντες - ἐθιζόμενοι*» δηλώνεται ενέργεια, ενώ ο ενεστώτας δηλώνει την επανάληψη. Έτσι, δίνεται η ευκαιρία στον Αριστοτέλη να αποδείξει τον βαθμιαίο τρόπο κατάκτησης της αρετής, καθώς και ότι και οι έξεις, όπως και οι αρετές, δεν υπάρχουν εκ φύσεως, αλλά είναι αποτελέσματα όμοιων ενεργειών (*ἐνὶ δι λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἔξεις γίνονται*). Κατά τη συνήθεια του, ο Αριστοτέλης καταλήγει επαγωγικά σε μια πρόταση με γενικότερη ισχύ. Εύλογα, λοιπόν, καταλήγει ο Αριστοτέλης στην αποδεικτέα θέση ότι τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, είτε αυτά είναι καλά είτε κακά, διαμορφώνονται μέσα από τη συστηματική επανάληψη όμοιων ενεργειών. Γι' αυτό και πρέπει οι ενέργειές μας να έχουν συγκεκριμένη ποιότητα. Συνοπτικά, οι πράξεις (*ἐνέργειαι*) διαμορφώνουν τις έξεις, δηλαδή τα πάγια γνωρίσματα του χαρακτήρα. Οι επιμέρους ανθρώπινες ενέργειες/συμπεριφορές έχουν ηθικό πρόσημο (ποιον), θετικό ή αρνητικό. Ο άνθρωπος οφείλει να διαγιγνώσκει το ποιόν των πράξεων του, διότι αυτό καθορίζει τη διαμόρφωση των πάγιων γνωρισμάτων του χαρακτήρα του. [328 λέξεις]

Θ.Τ. 33571

Ο Αριστοτέλης παραθέτει πρώτα ένα ιστορικο-κοινωνιολογικό επιχείρημα και έπειτα ορισμένα εμπειρικά δεδομένα κοινώς αποδεκτά για να ισχυροποιήσει την κεντρική του θέση ότι η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη, αλλά επίκτητη. Έτσι, υποστηρίζει ότι οι νομοθέτες θεσπίζουν νόμους με σκοπό να εθίσουν τους πολίτες στη σωστή συμπεριφορά. Οι νομοθέτες, δηλαδή, κάνουν τους πολίτες ενάρετους μέσω των νόμων. Υποχρεώνουν τους πολίτες να συμμορφώνονται προς αυτούς, θεσπίζοντας π.χ. ποινές για όσους τους παραβαίνουν ή επιβραβεύοντας τη συμμόρφωση προς τους νόμους. Επομένως, η αρετή και η κακία εναπόκεινται στους ίδιους τους πολίτες. Αποτελεί πάγια αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νόμος δεν αποβλέπει απλώς στην αποτροπή και τιμωρία των παραβατικών συμπεριφορών, αλλά παιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες και τους οδηγεί σε επαινετές συμπεριφορές. Επιπλέον, η απόκτηση των ηθικών αρετών γίνεται με τρόπο που είναι παρόμοιος με αυτόν της εκμάθησης των τεχνών (όμοίως δέ και τέχνη). Με τη χρήση αναλογικής απόδειξης συνεχίζει ο Αριστοτέλης, για να δείξει ότι το ίδιο συμβαίνει και στις τεχνικές εργασίες. Η αρετή του ανθρώπου καλλιεργείται και καταστρέφεται με τα ίδια μέσα και από τις ίδιες αιτίες, πράγμα που συμβαίνει με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και στις τέχνες. Ο Αριστοτέλης αναφέρεται πρώτα στις καλές τέχνες και μετά στις χρήσιμες. Με τη χρήση του «επαγωγικού εμπειρικού παραδείγματος» ο Αριστοτέλης δείχνει ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης και της μαθητείας προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας. Έτσι, φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου αποτελέσματος. Με τη σκέψη αυτή ο Αριστοτέλης επιχειρεί να αποδείξει ότι η ηθική αρετή προϋποθέτει τον εθισμό και η ποιότητα της ηθικής αρετής είναι ανάλογη της ποιότητας του εθισμού. Πρέπει να προσέχουμε τις πράξεις και τις συμπεριφορές μας, γιατί ανάλογα με την ποιότητά τους διαμορφώνουμε τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Θα γίνουμε, λοιπόν, ηθικά ενάρετοι, μόνο αν εξασκηθούμε σε ηθικά ενάρετες πράξεις σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής. [311 λέξεις]

Θ.Τ. 33533

Από την παρουσίαση των επιχειρημάτων στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο συνάγεται στο τέλος η διαπίστωση ότι οι εθισμοί κατά τη διάρκεια της νεανικής ηλικίας διαδραματίζουν ρόλο καθοριστικό στη διαμόρφωση του χαρακτήρα (μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν). Μέσα από διαδοχικούς συλλογισμούς και παραδείγματα ο φιλόσοφος καταδεικνύει ότι η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη συμπεραίνοντας ότι από την επανάληψη όμοιων ενεργειών δημιουργούνται παγιωμένες συμπεριφορές ως μόνιμα γνωρίσματα του χαρακτήρα (ἔξεις). Ως προς την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος ο Αριστοτέλης επισημαίνει με έμφαση τον παράγοντα της νεανικής ηλικίας (εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι). Από τη νεανική ηλικία και τους εθισμούς που αποκτά ο άνθρωπος σε αυτή καθορίζεται σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η μετέπειτα εξέλιξη του νέου. Χαρακτηριστική είναι εδώ η κλιμάκωση με

την οποία παρουσιάζει ο φιλόσοφος τη σκέψη του: οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει... ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. Παρόλο που ο λόγος του Αριστοτέλη είναι γενικά λιτός, στην τελευταία περίοδο του κειμένου («οὐ μικρὸν οὖν ... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν») επιλέγει να συσσωρεύσει μια σειρά εκφραστικών μέσων (σχήματα επιδιόρθωσης, λιτότητας, υπερβολής), προκειμένου να καταδείξει την εξαιρετικά μεγάλη σημασία του εθισμού στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ακολουθώντας το παράδειγμα του Πλάτωνα τονίζει τη μεγάλη σημασία που έχει η παιδεία και η αγωγή, τόσο για την ιδιωτική όσο και για τη δημόσια ζωή του νέου. Τη σημασία που έχει η αγωγή και η παιδεία ο Αριστοτέλης την τονίζει με κάθε ευκαιρία στα Ηθικά Νικομάχεια. Το φυσικό, οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού παίζει καθοριστικό ρόλο στη σωματική, συναισθηματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξή του. Επιπλέον, επειδή η διαδικασία αυτή απαιτεί πολύ χρόνο, κρίνεται σωστό να ξεκινήσει όσο γίνεται πιο νωρίς. Οι παιδαγωγικές αυτές αντιλήψεις συμφωνούν με τις σύγχρονες και φαίνεται ότι έπαιξαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης αντίληψης για την αγωγή. [287 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β2.

Θ.Τ. 33580

Οι ηθικές αρετές για τον Αριστοτέλη είναι αποτέλεσμα του έθους, της συστηματικής δηλαδή επανάληψης ενός ορισμένου τρόπου συμπεριφοράς, η οποία δεν πρέπει να νοηθεί μηχανικά. Υπάρχει μέσα μας η ικανότητα να αποκτήσουμε τις αρετές, αλλά αυτή η ικανότητα πρέπει να αναπτυχθεί με την πρακτική διὰ τοῦ ἔθους. Αποτέλεσμα της αριστοτελικής αντίληψης περί ηθικής αρετής είναι να προϋποτίθεται σε απόλυτο βαθμό η θέληση του ατόμου να «εθισθεί» σιγά σιγά σ' έναν ορισμένο τρόπο συμπεριφοράς. Η ηθική, επομένως, κατά τον Αριστοτέλη μετακινείται από τον θεωρητικό λόγο στην πράξη, αφού «ἀγαθός» (φορέας της αρετής) γίνεται όποιος έχει θέληση και επιμονή για άσκηση. Η θέση του αυτή αποτελεί απόρριψη της αριστοκρατικής διδασκαλίας ότι η αρετή είναι αποκλειστικά δώρο της φύσης.

Στο παράλληλο κείμενο του Ξενοφώντα, στο οποίο εξυμνούνται οι αρετές του Αγησίλαου, ενός χαρισματικού ηγέτη κατά τον ιστορικό, αποτυπώνεται ακριβώς η παλαιότερη αριστοκρατική αντίληψη περί αρετής: ο Αγησίλαος έχει αρετή και δόξα που ανταποκρίνεται στην ευγενική του καταγωγή. Είναι αναμενόμενα τα ευγενικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, από τη στιγμή που η γενιά του κρατά από τη γενιά του Ηρακλή (Σχετικά λοιπόν με την ευγενική του καταγωγή τι πιο σημαντικό και όμορφο... αλλά βασιλιάδες απόγονοι βασιλιάδων;). Μάλιστα για τον ιστορικό η ένδοξη καταγωγή είναι σημαντική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την καλή πορεία της πόλης, της οποίας ηγέτης είναι κάποιος με τιμημένους προγόνους. (Αλλά όπως η γενιά τους είναι η πιο τιμημένη... πιο ένδοξη στην Ελλάδα). Η ηθική αρετή είναι κάτι που δεν μπορεί να κατακτηθεί από όλους τους ανθρώπους, αλλά δίνεται σε κάθε άνθρωπο από

τη γέννησή του και είναι προνόμιο των ευγενών, αυτών οι οποίοι έχουν αριστοκρατική καταγωγή (ἄριστοι). Αντίθετα, κατά τον Αριστοτέλη, όλοι οι ελεύθεροι πολίτες της πόλης-κράτους μπορούν να γίνουν ενάρετοι, αλλά χρειάζεται η επαναλαμβανόμενη και επίμονη άσκησή τους στα έργα της αρετής. [291 λέξεις]

Θ.Τ. 33572

Όπως ο Πλάτων, έτσι και ο Αριστοτέλης τονίζει τη μεγάλη σημασία που έχει η παιδεία και η αγωγή, τόσο για την ιδιωτική όσο και για τη δημόσια ζωή του ατόμου. Ο Αριστοτέλης υπονοεί τον σημαντικό ρόλο της παιδείας στο να εθιστεί το άτομο σε συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφοράς και να βοηθηθεί την απόκτηση της αρετής που οδηγεί την ευδαιμονία του ατόμου και της πολιτείας. Τονίζει ότι από την παιδική ηλικία πρέπει οι άνθρωποι να ενεργούν σύμφωνα με την ηθική αρετή για να διαμορφώσουν ενάρετο χαρακτήρα, αφού στην παιδική ηλικία δεν έχουν ακόμα διαμορφωθεί εξής, ούτε καλές ούτε κακές, αλλά είναι η περίοδος κατά την οποία διαπλάθεται ο χαρακτήρας κάθε ανθρώπου. Παρόλο που ο λόγος του Αριστοτέλη είναι γενικά λιτός, στην τελευταία περίοδο του κειμένου («οὐ μικρὸν οὖν ... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν») επιλέγει να συσσωρεύσει μια σειρά εκφραστικών μέσων, προκειμένου να καταδείξει την εξαιρετικά μεγάλη σημασία του εθισμού στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Ομοίως και στο κείμενο του Πλάτωνα τονίζεται ότι για να γίνει κάποιος ενάρετος πρέπει να ασχολείται από την πρώτη του παιδική ηλικία. Επιπλέον, επισημαίνει ότι η σωστή ανατροφή θα οδηγήσει το παιδί στην ενηλικίωσή του να γίνει τέλειος άντρας. Μια άλλη ομοιότητα που αξίζει να επισημανθεί είναι η χρήση παρόμοιων παραδειγμάτων όπως είναι ο νομοθέτης και ο οικοδόμος. Οι νομοθέτες με την άσκηση (ἐθίζοντες) κάνουν τους πολίτες τους ενάρετους, είπε ο Αριστοτέλης. Παρομοίως ο Αθηναίος στο κείμενο του Πλάτωνα ισχυρίζεται ότι ο νομοθέτης με τα παιχνίδια στρέφει τις απολαύσεις και τις επιθυμίες των παιδιών εκεί όπου όταν φτάσουν πρέπει να τελειώσουν. Στις τεχνικές εργασίες ο Αριστοτέλης επισήμανε ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης και της μαθητείας προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας. Η σημασία της ποιότητας των ενεργειών τονίζεται και στο κείμενο του Πλάτωνα (Όποιος θέλει, παραδείγματος χάριν, να γίνει καλός οικοδόμος, πρέπει να παίζει χτίζοντας κανένα παιδιάστικο οικοδόμημα... να μάθει να χρησιμοποιεί το μέτρο, ή το νήμα της στάθμης). [314 λέξεις]

Θ.Τ. 33571

Όπως ο Πλάτων, έτσι και ο Αριστοτέλης τονίζει τη μεγάλη σημασία που έχει η παιδεία και η αγωγή, τόσο για την ιδιωτική όσο και για τη δημόσια ζωή του ατόμου. Ο Αριστοτέλης υπονοεί τον σημαντικό ρόλο της παιδείας στο να εθισθεί το άτομο σε συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφοράς και να βοηθηθεί στην απόκτηση της αρετής που

οδηγεί στην ευδαιμονία του ατόμου και της πολιτείας. Τονίζει ότι από την παιδική ηλικία πρέπει οι άνθρωποι να ενεργούν σύμφωνα με την ηθική αρετή για να διαμορφώσουν ενάρετο χαρακτήρα, αφού στην παιδική ηλικία δεν έχουν ακόμη διαμορφωθεί έξεις, ούτε καλές ούτε κακές, αλλά είναι η περίοδος κατά την οποία διαπλάθεται ο χαρακτήρας κάθε ανθρώπου. Παρόλο που ο λόγος του Αριστοτέλη είναι γενικά λιτός, στην τελευταία περίοδο του κειμένου («οὐ μικρὸν οὖν ... μάλλον δὲ τὸ πᾶν») επιλέγει να συσσωρεύσει μια σειρά εκφραστικών μέσων, προκειμένου να καταδείξει την εξαιρετικά μεγάλη σημασία του εθισμού στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ομοίως και στο κείμενο από τον Πρωταγόρα του Πλάτωνα διαπιστώνουμε ότι στην αρχαία Αθήνα από νωρίς (Αμέσως μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ένα παιδί) και η παραμάνα και η μητέρα και ο παιδαγωγός και ο ίδιος ο πατέρας ενός παιδιού προσπαθούν να δημιουργήσουν ενάρετους πολίτες διδάσκοντάς το για κάθε του πράξη και για κάθε του λόγο και εξηγώντας του ότι αυτό είναι δίκαιο και το άλλο άδικο, και ότι αυτό είναι καλό και το άλλο αισχρό, και αυτό όσιο και εκείνο ανόσιο (δηλαδή τις ηθικές έννοιες). Επιπλέον, όταν κατανοούν τα γραπτά και φοιτούν δίπλα στους δασκάλους, μαθαίνουν απέξω έργα ποιητών, στα οποία υπάρχουν πολλές συμβουλές και έπαινοι και έγκωμια για τους αρχαίους ήρωες, ώστε να αποτελέσουν πρότυπά τους και να διαμορφώσουν και τα παιδιά ανάλογα τις ενέργειές τους. Επομένως, και από τα δύο κείμενα συνάγεται ο καθοριστικός ρόλος της παιδείας στην ηθική διαμόρφωση ενός ανθρώπου και μάλιστα από τη παιδική-εφηβική ηλικία. [302 λέξεις]

Θ.Τ. 33533

Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο απόσπασμα από το αγιολογικό μυθιστόρημα Βαρολαάμ και Ίωάσαφ προτρέπει τον αναγνώστη του να ακολουθήσει μια στάση ζωής ασκητική, αφιερωμένη στην άσκηση της αρετής. Από το κείμενό του προκύπτει ότι γνωρίζει την ηθική διδασκαλία του Αριστοτέλη. Πρώτον, προτρέπει τον αναγνώστη του στην απόκτηση των ηθικών αρετών μέσα από τον εθισμό (έθιζε τον εαυτό σου στις αρετές. Απόκτησε την έξη να τις ασκείς) και την άσκηση. Παρόμοια ο Αριστοτέλης έχει διαπιστώσει σε σχέση με την πρακτική των νομοθετών ότι «έθιζοντες ποιούσιν άγαθούς». Δεύτερον, συνδέει την έξη της αρετής με την ψυχή του ανθρώπου (εάν η έξη της αρετής γίνει μια ποιότητα της ψυχής σου), επειδή «η αρετή και η ψυχή συγγενεύουν». Τρίτον, η παρατήρηση του Ιωάννη Δαμασκηνού ότι «η ανδρεία και η φρόνηση, η σωφροσύνη και δικαιοσύνη, δύσκολα φεύγουν από την ψυχή», παρότι συγγέει διανοητικές και ηθικές αρετές, θα μπορούσε να αναχθεί στη διδασκαλία του Αριστοτέλη για τη δικαιοσύνη (πράττοντες ... γινόμεθα οί μὲν δίκαιοι οί δὲ άδικοι) και την ανδρεία (πράττοντες ... γινόμεθα ... οί μὲν άνδρειοι οιδὲ δειλοί). Τέταρτον και η θεωρία για τη λειτουργία των έξεων ως σταθερών ιδιοτήτων της ψυχής (γιατί είναι έξεις της και ποιότητες και ενέργειες που έχουν εισδύσει στο βάθος της) έχει αριστοτελική προέλευση (ένι δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ έξεις γίνονται). Πέμπτον, ο Ιωάννης Δ. συμμερίζεται την άποψη του Αριστοτέλη ότι η αρετή και η κακία δεν είναι κάτι έμφυτο

Επιμέλεια: Δήμητρα Γαρδάνη – Δώρα Ασημακοπούλου

στον άνθρωπο (τα πάθη της κακίας, που δεν είναι κάτι έμφυτο στον άνθρωπο). Παρομοίως και η θεωρία των παθών σε σχέση με τις αρετές (Όμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς) ἔχει αριστοτελική προέλευση.

Συνοπτικά, ο Ιωάννης Δ. αξιοποιεί στο αγιολογικό του μυθιστόρημα στοιχεία από την ηθική διδασκαλία του Αριστοτέλη, όπως τη θέση ότι η αρετή δεν είναι έμφυτη, ότι αποκτάται με τη διαδικασία του εθισμού και της άσκησης, αποκτά ενεργητική μορφή και καθίσταται μόνιμο χαρακτηριστικό (ἔξις) της ανθρώπινης ψυχής η οποία θεωρείται δεκτική στην άσκηση της αρετής. [328 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β3.

Θ.Τ. 33580

α-Σ, β-Λ, γ-Λ, δ-Λ, ε-Σ

Θ.Τ. 33572

1-γ, 2-ε, 3-α, 4-β, 5-δ

Θ.Τ. 33571

α-Σ, β-Λ, γ-Σ, δ-Λ, ε-Σ

Θ.Τ. 33533

1-δ, 2-α, 3-γ, 4-β, 5-ε

ΘΕΜΑ Β4.

Θ.Τ. 33580

αποκομιδή, διακομίστηκαν, συγκομιδή, προσκομίσουμε, μετακόμιση

Θ.Τ. 33572

- Οι δύο εμπόλεμες χώρες κάθισαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.
- Το κείμενό του πραγματεύεται το θέμα της ανεργίας.
- Η διάπραξη εγκλημάτων που προκαλούν φρίκη και αποτροπιασμό, είναι δυστυχώς συχνό φαινόμενο.
- Πραγματοποιήθηκαν όλες οι επιθυμίες της.
- Κατηγορούν άδικα τους νέους ότι ζουν μέσα στην απραξία και στην αδράνεια

Θ.Τ. 33571

διαφέρει/διαφορὰς, λοιποί, σώφρονες, ἀναστρέφεισθαι, ἀποδιδόναι

Θ.Τ. 33533

1-β, 2-α, 3-α, 4-β, 5-β

Επιμέλεια: Δήμητρα Γαρδάνη – Δώρα Ασημακοπούλου

12^η και 13^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια Β1, 4-6, 1103a 26-1103b 12

Θ.Τ. 33535

ΘΕΜΑ Α1.

α. 1-Σ: τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν

2-Λ: καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν... διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης

3-Λ: Ἐτι ἐκ τῶν αὐτῶν ... καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται

β. Εφόσον η διάκριση των πολιτευμάτων σε ἀγαθὰ (=ανώτερα) και φαῦλα (=κατώτερα) γίνεται με κριτήριο τη μεγαλύτερη ή μικρότερη βοήθεια που προσφέρουν στον πολίτη οι νομοθέτες για να κατακτήσει, με τη δική τους καθοδήγηση, την ἀρετὴ και συνεπῶς η αποτελεσματικὴ σύνδεση του ἔθους με το ἦθος μέσα στο πολιτικό περιβάλλον αποτελεί το ανώτατο κριτήριο για την ποιότητα του νομοθέτη και του πολιτεύματος, η δεικτική αντωνυμία τούτῳ παραπέμπει εμφαιτικά σε αυτό το κριτήριο.

ΘΕΜΑ Β1.

Ο Αριστοτέλης παραθέτει ἐδῶ επιχειρήματα, ὅπου μεταχειρίζεται αναλογικό τρόπο σκέψης πολύ συχνά, για να τεκμηριώσει την κεντρική θέση ὅτι οι ηθικές ἀρετές δεν είναι ἐμφυτες, ἀλλὰ ἐπίκτητες ιδιότητες. Αρχικά, για να ἐξηγηθεῖ η λειτουργία του σχήματος δυνάμει ἐνεργεία σε σχέση με τις ηθικές ἀρετές ο Αριστοτέλης καταφεύγει στον αναλογικό τρόπο σκέψης με το παράδειγμα της αἰσθησης (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον): η αἰσθησις της ὄρασης (της ακοῆς) προϋπάρχει στον ἄνθρωπο ως δυνατότητα και με το ὄραῖν (ἀκούειν) ἐνεργοποιεῖται. Ἐνδεικτικά, με την παραβολική πρόταση «ὥσπερ καὶ ἐπιτῶν ἄλλων τεχνῶν» δηλώνεται ὅτι η διαδικασία ἀπόκτησης των ηθικών ἀρετῶν είναι ἀνάλογη μ' ἐκείνη της ἀπόκτησης των τεχνῶν: τις αποκτούμε ἀφού πρώτα τις ἐφαρμόσουμε στην πράξη (τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον). Αναλογική, ἐπίσης, είναι και η ἀντιστοιχία που ὑπάρχει στα παραδείγματα ἀπό το πεδίο των τεχνῶν (οικοδομική, κιθαριστική) και των ἀρετῶν (δικαιοσύνης, σωφροσύνης, ἀνδρείας): οὕτῳ δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι. Ο Αριστοτέλης ἐννοεῖ προφανῶς ὅτι με τις ἀρετές συνδέονται δύο εἶδη πράξεων: α) οι πράξεις ἀσκήσεως με σκοπὸ την ἀπόκτηση των ἀρετῶν (δυνάμει κατὰστασις) και β) οι πράξεις της ἀρετῆς, ἀφού ἔχει γίνει ἔξη (μόνιμο γνῶρισμα του χαρακτήρα) και αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ στην ἐνεργεία κατὰστασις. Στὴ συνέχεια για να ἐνδυναμώσει τη θέση του για τον ἀποφασιστικό ρόλο του ἔθους ἐπικαλεῖται τὰ συμβαίνοντα στις πόλεις, ὅπου οι νομοθέτες ἐπιδιώκουν να κάνουν τους πολίτες ἐνάρετους με την ἀσκήσεως σε καλές συνήθειες. Η ἐπιτυχία ἢ η ἀποτυχία τους ἐξαρτάται ἀπό τους ἴδιους παράγοντες που ἰσχύουν ἀναλογικά και στην περίπτωση των ἐπιμέρους τεχνῶν (ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως

δὲ καὶ τέχνη). Ὁ Ἀριστοτέλης αναφέρεται πρῶτα στις καλές τέχνες (κιθαρίζειν, κιθαριστής) και μετά στις χρήσιμες (οἰκοδομεῖν, οἰκοδόμος). Με τη χρήση του αναλογικού εμπειρικού παραδείγματος (ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες) ὁ Ἀριστοτέλης δείχνει ὅτι στην πράξη ἡ ποιότητα της ἀσκήσεως και της μαθητείας προσδιορίζει τὴν ποιότητα της ἐπικτήτης ιδιότητας. Με τὴ σκέψη αὐτή ὁ Ἀριστοτέλης επιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ προϋποθέτει τὸν εθισμό και ἡ ποιότητα της ἠθικῆς ἀρετῆς εἶναι ἀνάλογη της ποιότητας τοῦ εθισμοῦ. [350 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β2.

Ὁ Πλούταρχος στο παράλληλο κείμενο μεταχειρίζεται ἔννοιες της ἀριστοτελικῆς ἠθικῆς με κάποιες διαφοροποιήσεις στη σημασία τους. Τις ἠθικὲς ἀρετὲς ὁ Πλούταρχος τις προσεγγίζει μέσα ἀπὸ τὴν ἀντίθεση λόγου-πάθους ὡς «ἐλλειψη πάθους» και κυρίως «συμμετρία παθῶν και μεσότητα». Για τὸν Πλούταρχο καθοριστικὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἔλλογου μέρους της ψυχῆς καθὼς «ὁ λόγος, μάλιστα, ἐμφυτεύει τις ἠθικὲς ἀρετὲς διὰ της φρονήσεως, κάνοντας τὴ δύναμη τοῦ παθητικοῦ εὐπρεπὴ ἔξη». Φαίνεται ἔτσι νὰ παρεκκλίνει ἀπὸ τὴν κεντρικὴ θέση τοῦ Ἀριστοτέλη στο κείμενο ἀναφορὰς ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἐμφυτὴ, ἀλλὰ ἐπικτήτη ιδιότητα τοῦ χαρακτήρα (ἦθος). Ὅπως δὲποτε, ὁ Πλούταρχος μεταχειρίζεται τὸν ὄρο ἔξις με τὴν ἀριστοτελικὴν τοῦ σημασία, ὡς μόνιμη ιδιότητα (θετικὴ/εὐπρεπῆς) που ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀποκτήσει με τὴ βοήθεια της φρονήσεως. Και ἡ ἀσαφὴς παραπομπή («λέγεται») ὅτι «ἡ ψυχὴ κατέχει τὰ ἐξῆς τρία: δύναμη, πάθος, ἔξη» ἐνδέχεται νὰ ἔχει ἀριστοτελικὴν προέλευση. Ἡ λέξη δύναμη ὀρίζεται ὡς «ἀφετηρία ἢ υλικὸ τοῦ πάθους» και θυμίζει τὴν κλασικὴ ἀριστοτελικὴ ἀντίστιξη δυνάμει-ἐνεργείᾳ (ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα). Ὡστόσο, για τὸν Ἀριστοτέλη οἱ ἀρετὲς, ὡς ἔξεις, εἶναι ἐνεργήματα της ψυχῆς, τὰ ὁποῖα δια της ἐπαναλήψεως ἀποκτοῦν συγκεκριμένη μορφή. Για τὸν Πλούταρχο πάλι «ἡ ἔξη, ..., εἶναι ἰσχύς και κατάσταση της δυνάμει τοῦ ἀλόγου, που προέρχεται ἀπὸ τὴ συνήθεια». Και οἱ δύο πάντως συμφωνοῦν ὅτι ἡ ἔξη εἶναι κατάσταση πραγμάτωσης. Ἐπιπλέον, ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης ἐπισημαίνει «ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται», ἡ ἐπαναλήψη δηλαδὴ ἐνεργειῶν με ὅμοιο πρόσημο εἶναι συγχρόνως ἡ αἰτία και τὸ μέσον για τὴ δημιουργία των ἠθικῶν ἀρετῶν, παρόμοια και ὁ Πλούταρχος θεωρεῖ ὅτι ἡ ἔξη καταλήγει στη δημιουργία ἢ στη φθορὰ της ἀρετῆς ἐφόσον «παιδαγωγήθηκε» σωστά ἢ ἀσχημα ἀπὸ τὸν λόγο («γίνεται, ἀφενός, κακία, ἀν τὸ πάθος παιδαγωγήθηκε ἀσχημα ἀπὸ τὸν λόγο, και, ἀφετέρου, ἀρετὴ, ἀν (τὸ πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά»). Και ὁ Πλούταρχος συμμερίζεται προφανῶς τὴ θέση τοῦ Ἀριστοτέλη ὅτι, ἀν ἡ ἀρετὴ δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα παιδαγωγικῆς διεργασίας, δὲν θὰ ὑπῆρχε καν ἀνάγκη δασκάλου (Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί). Παρόλες λοιπὸν τις διαφοροποιήσεις, ἡ προσέγγιση τοῦ Πλουτάρχου σχετικά με τὴ λειτουργία τοῦ εθισμοῦ και τοῦ λόγου στη διαμόρφωση των ἀρετῶν καταλήγει σε παρόμοια συμπεράσματα με τὰ Ἠθικά Νικομάχεια τοῦ Ἀριστοτέλη. [370 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β3.

α - Λ , β - Σ , γ - Λ , δ - Λ , ε - Σ

ΘΕΜΑ Β4.

1- ε , 2- δ , 3- α , 4- ζ , 5- γ

14^η & 15^η Διδακτική Ενότητα
Δ.Ε. 14 - ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 6.4-8, 1106a26-b7,

Δ.Ε. 15 - ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 6.10-13-16, 1106b18-28· 1106b36-1107a6

Θ. Τ. 33840-33839-33838

ΘΕΜΑ Α1.

1. Θ.Τ. 33840

α.

1-Α: Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς [...].

2-Σ: οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἐξ μνᾶς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

3-Σ: Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς...

β. Ολοκληρώνοντας τον ορισμό της αρετής, ο Αριστοτέλης προσδιορίζει και τον χαρακτήρα της έννοιας που είναι αντίθετη από την αρετή, της κακίας. Η αρετή είναι μεσότητα ανάμεσα σε δύο κακίες που προσδιορίζονται από την υπερβολή και την έλλειψη σε σύγκριση με το δέον στα πάθη (: συναισθήματα) και τις πράξεις

2. Θ. Τ. 33839

1-Α: Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς

2-Α: Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων... τοῦτο δὲ μέσον ἔστι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον.

3-Σ: οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἐξ μνᾶς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

4-Α: Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς. ἢ Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς

5-Α: Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν

3. Θ. Τ. 33838

α.

1-Α: Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς.

2-Α: Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων... τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον.

3-Σ: οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺν δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἐξ μναῶν προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺν τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺν. Ὀμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

β.

Αντικειμενικὴ μεσότης	Υποκειμενικὴ μεσότης
⊗ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα	⊗ πρὸς ἡμᾶς
⊗ τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν	⊗ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν

ΘΕΜΑ Β1.

1. Θ.Τ. 33840

προαίρεσις: Ἡ λέξις προαίρεσις (ἐλλογή προτίμησις) δὲν δηλώνει μιὰ ἀλογὴ καὶ ἀδικαιολόγητὴ ἐπιθυμία. Εἶναι δομικὰ συνδεμένη μετὰ τὴν διανοητικὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σκέψιν καὶ τὴν κρίσιν. Ἀποτελεῖ ἐπιλογὴν ἀνάμεσα εἰς τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν καὶ ἐπιδίωξιν τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου. Στὸ πλαίσιον τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀριστοτέλη ἀνατίθεται καθοριστικὸς ρόλος εἰς τὴν προαίρεσιν. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ἐλεύθερον καὶ συνειδητὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου τρόπου ζωῆς, ἐπιλογὴν ποὺ ὁδηγεῖ εἰς συγκεκριμένους ἀποφάσεις εἰς καθὲν μιὰν ἐπιμέρουσιν περίπτωσιν. Δίκαιος δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ τυχαίνει νὰ κάνει κάποιους δίκαιους πράξεις, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ συνειδητὰ ἐπέλεξε τὴν δικαιοσύνην ὡς στάσιν ζωῆς καὶ ἀκολουθεῖ εἰς τὰς ἐπιμέρους ἐπιλογάς του τὴν ἀντίστοιχὴν σταθερὰν πορείαν. Σύμφωνα μετὰ τὸν φιλόσοφον, ἡ ἀρετὴ εἶναι ἕξις προαιρετικὴ, εἶναι, δηλαδὴ, ἡ ἐλεύθερη καὶ ἐλλογὴ ἐκλογὴ καὶ βούλησις, ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος σωστὴν ἐπιλογὴν ἐνεργειῶν καὶ νὰ φτάσῃ εἰς τὸ μέτρον ἀποφεύγοντας τὰς ἀκρότητας, δηλαδὴ τὴν υπερβολὴν καὶ τὴν ἐλλείψιν. Τὴν εὐθύνην, λοιπόν, γιὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς τὴν ἔχει ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος. Ἐάν ὁ δρόμος εἰς τὴν ἀρετὴν δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἐλεύθερης βούλησις, ἀλλὰ καταναγκασμοῦ, τότε ἡ ἀρετὴ δὲν θα

είχε καμία αξία για τον άνθρωπο. Η «προαίρεσις» αποτελεί, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τον έναν από τους τρεις αναγκαίους όρους για την ύπαρξη της αρετής. (Οι άλλοι δύο όροι είναι: ο άνθρωπος να έχει συνείδηση της πράξης του και να την πραγματοποιεί με σιγουριά και σταθερότητα).

φρόνιμος: Ο άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση αποτελεί συμβολικό ή και ένσαρκο ηθικό πρότυπο μέσα στην κοινωνία και με τις τεκμηριωμένες επιλογές του γίνεται ο γνώμονας της ηθικής-πολιτικής αρετής. Το κοινωνικό πρότυπο του φρονίμου είναι, επίσης, ένα σχετικά αντικειμενικό δεδομένο που μετριάζει τον προσωπικό-υποκειμενικό χαρακτήρα της αριστοτελικής ηθικής. Η φρόνηση συνδέεται με τον λόγο και αν υπάρχει αυτή, υπάρχουν συγκεντρωμένες στον άνθρωπο και όλες οι άλλες αρετές. Ο φρόνιμος άνθρωπος είναι αυτός που θα καθορίσει με τη λογική του το «δέον», τις σωστές ενέργειες που πρέπει να ακολουθούνται μέσα στην κοινωνία. Το περιεχόμενο, όμως, της έννοιας «φρόνιμος» και «δέον» δεν μπορεί να καθοριστεί με σαφήνεια. Στον αντικειμενικό προσδιορισμό τους παίζει ρόλο τόσο η ανθρώπινη λογική όσο και η εποχή, η κοινωνία, τα πρότυπα των ανθρώπων, στοιχεία τα οποία συνεχώς μεταβάλλονται. [363 λέξεις]

2. Θ. Τ. 33839

Η έννοια του ορθού λόγου είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της αριστοτελικής ηθικής. Αυτή η ικανότητα να βλέπουμε σωστά τα πράγματα, στον Αριστοτέλη είναι κάτι έμφυτο (λογική έχουν όλοι οι άνθρωποι), που καλλιεργούμε με την αγωγή γίνεται τελικά καρπός της εμπειρίας και της σοφίας. Ορθός λόγος δεν είναι βέβαια η λογική του οποιουδήποτε ανθρώπου, αλλά του φρονίμου. Ο λόγος - φρόνηση αποτελεί ένα από τα στάδια της πορείας προς την αρετή, αφού με αυτόν ο άνθρωπος μπορεί να διακρίνει τις καλές από τις κακές πράξεις. (Το άλλο στάδιο είναι ο νόμος, που συνηθίζει τους ανθρώπους να ενεργούν ενάρετα ως πολίτες. Άρα, ο λόγος βοηθά τον νόμο να τελειοποιεί το έργο του). Η φρόνηση συνδέεται με τον λόγο και αν υπάρχει αυτή, υπάρχουν συγκεντρωμένες στον άνθρωπο και όλες οι άλλες αρετές. Ο φρόνιμος άνθρωπος είναι αυτός που θα καθορίσει με τη λογική του το δέον, τις σωστές ενέργειες που πρέπει να ακολουθούνται μέσα στην κοινωνία. Το περιεχόμενο, όμως, της έννοιας «φρόνιμος» και «δέον» δεν μπορεί να καθοριστεί με σαφήνεια. Στον αντικειμενικό προσδιορισμό τους παίζει ρόλο τόσο η ανθρώπινη λογική όσο και η εποχή, η κοινωνία, τα πρότυπα των ανθρώπων, στοιχεία τα οποία συνεχώς μεταβάλλονται. Η ηθική αρετή, επομένως, για τον Αριστοτέλη είναι ουσιαστικά φρόνηση σε διάφορες μορφές και εκδοχές ανάλογα με τις περιστάσεις. Για τον λόγο αυτό άλλωστε ο Αριστοτέλης μιλά για τον φρόνιμο ως μέτρο και πρότυπο της αρετής. Ο άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση αποτελεί συμβολικό ή και ένσαρκο ηθικό πρότυπο μέσα στην κοινωνία και με τις τεκμηριωμένες επιλογές του γίνεται ο γνώμονας της ηθικής – πολιτικής αρετής. Το

κοινωνικό πρότυπο του φρονίμου είναι ένα αντικειμενικό δεδομένο που μετριάζει τον προσωπικό – υποκειμενικό χαρακτήρα της αριστοτελικής ηθικής. [274 λέξεις]

3. Θ. Τ. 33838

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η αρετή είναι ἕξις, αποκτιέται δηλαδή (όπως έχει δειχθεί από προηγούμενες ενότητες) με μακροχρόνια άσκηση σε ηθικές πράξεις και διδασκαλία. Δεν είναι, όμως, μια οποιαδήποτε ἕξις, αφού μεγάλη σημασία έχει η ποιότητα των ἕξεών μας. α) Η αρετή βρίσκεται στο μέσον, ανάμεσα δηλαδή στα δύο άκρα, την υπερβολή και την ἔλλειψη, β) Η αρετή βρίσκεται στο μέσον που προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά («πρὸς ἡμᾶς»). Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι το κάθε άτομο προσδιορίζει όπως θέλει, αυθαίρετα την αρετή. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει γιατί υπεισέρχεται το κριτήριο του «ὀρθοῦ λόγου», της λογικής, και μάλιστα της λογικής του φρονίμου ανθρώπου, η οποία διασφαλίζει τη σχετική αντικειμενικότητα στον προσδιορισμό του μέσου. Ο Αριστοτέλης με την υποκειμενική μεσότητα σχετικοποιεί το περιεχόμενο των ηθικών αρετών, αλλά δεν οδηγείται στον σοφιστικό σχετικισμό και υποκειμενισμό. Αποδέχεται μάλλον τη σχετικότητα του ηθικού κώδικα και όχι τον σχετικισμό, όπως ἄλλωστε θα διευκρινίσει παρακάτω, στις επόμενες ενότητες. Η σχετικότητα του ηθικού κώδικα σημαίνει ότι το περιεχόμενο των ηθικών αρετών εξαρτάται από το περιεχόμενο συγκεκριμένων και αντικειμενικών σταθερών μεταβλητών, όπως είναι ο χρόνος, ο σκοπός, η περίσταση κ.τ.λ. γ) Η αρετή είναι προϊόν ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου («τοῦθ' αἰρεῖται»). δ) Η αρετή προσδιορίζεται με βάση τη λογική, τον ὀρθό λόγο. Το στοιχείο αυτό προκύπτει, ἐξάλλου, και από την αναφορά της λέξης ἐπιστήμων, ο οποίος ἐπιζητά («ζητεῖ») και ἐπιλέγει («αἰρεῖται») τη μεσότητα ακολουθώντας μια λογική διεργασία. Ανασυνθέτοντας, λοιπόν, όλα αυτά τα στοιχεία μπορούμε να πούμε ότι: Αφού η αρετή είναι μεσότητα που προσδιορίζεται με υποκειμενικά κριτήρια, τα οποία καθορίζονται με βάση τη λογική του κάθε ανθρώπου και μάλιστα του φρονίμου, ἄρα υπάρχει η αυτενέργεια και η ἐπιλογή του ατόμου. Ἄλλωστε, η συνεχής ἀναζήτηση για τη μεσότητα δηλώνει την ἐξ ἔθους ἀπόκτηση των ηθικών αρετών. Ἐπομένως, δεν υπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως. Ἄν ἦταν ἐμφυτο χαρακτηριστικό, θα ἦταν ἀμετάβλητο, ὅπως ἀμετάβλητοι είναι και οι νόμοι της φύσης, και, ἐπομένως, θα προσδιοριζόταν με αντικειμενικά κριτήρια. [315 λέξεις].

ΘΕΜΑ Β2.

1. Θ.Τ.33840

Στις παραινέσεις του Πυθαγόρα κυριαρχούν κριτήρια ἐπιλογῶν και στάσεων ζωῆς που προτείνει με στόχο την πνευματική ωρίμανση. Για να προβεί κάποιος σε μια ἐνέργεια

πρέπει πρώτα να έχει πειστεί πως αυτή είναι ωφέλιμη για τον ίδιο. Προτρέπει να προηγείται η σκέψη και η εκτίμηση των δεδομένων πριν από κάθε πράξη για να μην φανεί ο άνθρωπος άφρων και γελοίος. Συμβουλεύει, μάλιστα, να μην κάνουμε όσα δεν γνωρίζουμε, καθώς για να ζήσουμε ευχάριστα πρέπει να διδασκόμαστε όσα χρειάζεται. Κριτήριο της ορθής στάσης ζωής προβάλλεται, εξάλλου, η υγεία του σώματος με κατάλληλη άσκηση και διατροφή, πάντα με μέτρο. Επισημαίνεται ότι ως μέτρο εννοείται αυτό που δεν καταπονεί τον άνθρωπο. Ο Πυθαγόρας συστήνει έναν καθαρό και απλό τρόπο ζωής που δεν προκαλεί φθόνο. Για αυτό πρέπει να αποφεύγεται η άσκοπη σπατάλη, αλλά και η φιλαργυρία ως ακραίες επιλογές. Η κυριαρχία του μέτρου πρέπει να είναι καθολική, καθώς το μέτρο είναι άριστο σε όλα. Το «μέτρο» αυτό προσομοιάζει με την «υποκειμενική μεσότητα» του Αριστοτέλη, στην αποφυγή της έλλειψης και της υπερβολής («Μην κάνεις άσκοπες δαπάνες, σαν κάποιος που αγνοεί το καλό, αλλά ούτε να είσαι φιλάργυρος»). Εξάλλου, η διευκρίνιση ότι ως μέτρο θεωρείται αυτό που δεν καταπονεί τον άνθρωπο φαίνεται να προσεγγίζει τη θέση του Αριστοτέλη για το «υποκειμενικό μέσο». Επίσης, προτρέποντας στην καθαρή και άφθαρτη ζωή μέσω του εθισμού παραπέμπει στην κατάκτηση της αριστοτελικής αρετής διά του έθους. Τέλος, ένα ακόμα στοιχείο της πυθαγόρειας σκέψης που προσεγγίζει την αριστοτελική αντίληψη για τον προσδιορισμό του υποκειμενικού μέσου είναι η κυριαρχία του λόγου, της εκτίμησης και κρίσης πριν την πράξη ως χαρακτηριστικό του σώφρονα («για να μην φανείς άφρων και γελοίος»). [Ωστόσο, η αριστοτελική μεσότητα, συνδέεται με την τελείωση, την ολοκλήρωση του ανθρώπου –διάσταση που δεν προβάλλεται στο κείμενο του Πυθαγόρα –, ενώ, παράλληλα, έχει σαφώς κοινωνικό-πολιτικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι επιδιώκεται και κατακτάται εντός και χάριν της κοινωνίας, της πολιτικής κοινότητας. Αντίθετα, ο Πυθαγόρας φαίνεται ότι υιοθετεί μια ατομική ηθική με κύριο στόχο την ευχαρίστηση και την προσωπική ωφέλεια]. [266 λέξεις].

2. Θ. Τ. 33839

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε «έπιστήμων» αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιδιώκει και προτιμά («αίρεϊται») το μέσον που προσδιορίζεται με υποκειμενικά και όχι με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, ο Αριστοτέλης γενικεύει την πρακτική σημασία της υποκειμενικής μεσότητας και συγχρόνως με το ρήμα «αίρεϊται» θέτει και το ζήτημα της προαιρέσεως, της ελευθερίας της επιλογής που εναπόκειται σε μας να την κάνουμε ή όχι σε σχέση με τη μεσότητα. Η αρετή καταλήγει ο φιλόσοφος, ορίζεται ως μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, που επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, που βρίσκεται στο μέσο το οποίο προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά και καθορίζεται από τη λογική και συγκεκριμένα από τη λογική που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος. Η μεσότητα, επομένως, αποτελεί βασικό γνώρισμα της αρετής. Βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κακίες, εκ των οποίων η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και ξεπερνάει το

μέσο και αυτό που πρέπει, ενώ η άλλη βρίσκεται από την πλευρά της έλλειψης, χωρίς να φτάνει στο μέσο και σ' αυτό που πρέπει. Όλα αυτά συμβαίνουν στο χώρο των συναισθημάτων και των πράξεων και είναι αντίθετα με την αρετή· αυτή όμως και βρίσκει και επιλέγει αυτό που πρέπει, το μέσο - υποδηλώνεται και εδώ η προαίρεσις. Η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου, την αγάπη δηλαδή της μετριοπάθειας και την αρμονία που εξασφαλίζει η αποφυγή των υπερβολών. Ο Αρχίλοχος στο έργο του αναφέρεται στα πάθη της καρδιάς και προτρέπει να παραμένει αυτή δυνατή και σταθερή μπροστά σε οποιαδήποτε συνθήκη κληθεί να αντιμετωπίσει. («Καρδιά, καρδιά μου ... σώμα με σώμα.») Το άτομο θα πρέπει να αποφεύγει την υπερβολή των συναισθημάτων («Αν νικήσεις ... σπιτιού σου κλαίγοντας.»), χωρίς αυτό να σημαίνει την απάθεια και την αναισθησία, δηλαδή την έλλειψή τους («Να χαίρεσαι ... στη χαρά και να λυπάσαι στη λύπη, αλλά όχι υπερβολικά.»). Καταλήγει συμβουλεύοντας το άτομο να κατανοεί τον «ρυθμό», τον αιώνιο νόμο της εναλλαγής που κυβερνά τον κόσμο και να το ακολουθήσει («Προσπάθησε να καταλάβεις το ρυθμό που κυβερνά τους ανθρώπους.»). Τα δύο αποσπάσματα συγκλίνουν ως προς τη στάση που υποδεικνύουν στους ανθρώπους σχετικά με τα συναισθήματά τους: τον έλεγχο και το μέτρο, τη σύνεση και την αυτοσυγκράτηση. [352 λέξεις]

3. Θ. Τ. 33838

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε «έπιστήμων» αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιδιώκει και προτιμά («αίρεϊται») το μέσον που προσδιορίζεται με υποκειμενικά και όχι με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, ο Αριστοτέλης γενικεύει την πρακτική σημασία της υποκειμενικής μεσότητας και συγχρόνως με το ρήμα «αίρεϊται» θέτει και το ζήτημα της προαιρέσεως, της ελευθερίας της επιλογής που εναπόκειται σε μας να την κάνουμε ή όχι σε σχέση με τη μεσότητα. Η αρετή καταλήγει ο φιλόσοφος, ορίζεται ως μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, που επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, που βρίσκεται στο μέσο το οποίο προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά και καθορίζεται από τη λογική και συγκεκριμένα από τη λογική που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος. Η μεσότητα, επομένως, αποτελεί βασικό γνώρισμα της αρετής. Βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κακίες, εκ των οποίων η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και ξεπερνάει το μέσο και αυτό που πρέπει, ενώ η άλλη βρίσκεται από την πλευρά της έλλειψης, χωρίς να φτάνει στο μέσο και σ' αυτό που πρέπει. Όλα αυτά συμβαίνουν στο χώρο των συναισθημάτων και των πράξεων και είναι αντίθετα με την αρετή· αυτή όμως και βρίσκει και επιλέγει αυτό που πρέπει, το μέσο - υποδηλώνεται και εδώ η προαίρεσις. Η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου, την αγάπη δηλαδή της μετριοπάθειας και την αρμονία που εξασφαλίζει η αποφυγή των υπερβολών. Σύμφωνα με το σοφόκλειο χορικό, η ύβρις, που επέρχεται αν ξεπερνά κανείς το μέτρο, γεννά τον τύραννο. Κι όταν αυτή η έπαρση, η υπεροψία μεγαλώσει, τότε καταβαρυνώνεται σε μια μοιραία πτώση. Όποιος ξεπερνά

το όριο, το μέτρο, χωρίς να φοβάται τη Δίκη, θα πρέπει να τιμωρηθεί. Η διατάραξη της αρμονίας θα πρέπει να σταματήσει και ο μόνος τρόπος να αποκατασταθεί η τάξη είναι η τιμωρία του ενόχου. Η υπέρβαση του μέτρου συνδέεται επομένως με την αδικία, την αταξία και δεν μπορεί παρά να συνεπάγεται την πτώση του υβριστή. [309 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β3.

1. Θ.Τ. 33840

1-ε, 2-α, 3-δ, 4-γ, 5-β

2. Θ.Τ. 33839

1-γ, 2-ε, 3-α, 4-β, 5-δ

3. Θ.Τ. 33838

1-δ, 2-α, 3-γ, 4-β, 5-ε

ΘΕΜΑ Β4.

1. Θ.Τ. 33840

1-ε, 2-δ, 3-α, 5-β, 7-γ

2. Θ. Τ. 33839

συνεχεῖ - ἀπέχον - ὑπερέχει - ὑπερέχεται - ἔξις,

διαιρετῶ - αἰρεῖται - προαιρετική - αἰρεῖσθαι,

ὑπερβολή - ὑπερβάλλειν,

ώρισμένη - ὀρίσειεν,

δέοντος.

3. Θ. Τ. 33838

συνεχεῖ-ἀπέχον-ὑπερέχει-ὑπερέχεται-ἔξις,

λαβεῖν-λαμβάνουσι-ληπτέον-ληψομένω,

ἐλλείπει-ἔλλειψιν-ἐλλείπειν,

ταὐτὸν,

ἐπιστήμων

15^η Διδακτική Ενότητα
Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β6, 10-13-16 1106b18-28, 1106b36-1107a6

Θ. Τ. 33568-33567-33566-33565

ΘΕΜΑ Α1.

1. Θ.Τ. 33568

α. 1-Σ: ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς

2-Λ: Ἐστὶν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς

3-Λ: δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν·

β. Η αναφορική αντωνυμία «οἷς» αναφέρεται στα πάθη και στις πράξεις, καταστάσεις σχετικές με την υπερβολή, την ἔλλειψη και το μέσον.

2. Θ. Τ. 33567

α. 1-Σ: Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρηῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὀλωσῆσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον

2-Σ: τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς

3-Σ: ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς

β. Ο Αριστοτέλης ορίζει την ἀρετὴ ὡς ἕξη που ἐπιλέγεται ἐλεύθερα ἀπὸ τον ἄνθρωπο και βρίσκεται στο υποκειμενικό μέσο, καθορίζεται ἀπὸ τον ὀρθό λόγο και μάλιστα με τη λογική που χαρακτηρίζει τον φρόνιμο ἄνθρωπο. Βρίσκεται μεταξύ δυο ἄκρων, της υπερβολῆς και της ἔλλειψης, και ἀφορὰ τόσο στα συναισθήματα ὅσο και τις πράξεις. Τέλος, ο κάθε ἄνθρωπος ἀναζητᾶ και βρίσκει αὐτό το μέσον

3. Θ. Τ. 33566

1-Σ: Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρηῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὀλωσῆσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον

2-Σ: τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον

3-Σ: ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς

4-Λ: Ἐστὶν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς,

5-Λ: Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν·

4. Θ. Τ. 33565

α.

1-Σ: Οἶον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρηῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὄλωσ
ῆσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον

2-Σ: τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον

3-Λ: Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς

β. Το ταῦτα δ' ἄμφω αναφέρεται στο εξής χωρίο: τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται.

ΘΕΜΑ Β1.

1. Θ.Τ. 33568

Στη συγκεκριμένη ενότητα ο Αριστοτέλης διευκρινίζει τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων ένα συναίσθημα ή μία πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεσότητα, κι επομένως να αποκτήσει ηθικό πρόσημο. Συγκεκριμενοποιεί, δηλαδή, την έννοια του υποκειμενικού μέσου, ώστε αυτή να μην είναι αυθαίρετη. Αναλυτικότερα, για να διαπιστώσουμε αν η συμπεριφορά ενός ανθρώπου είναι ενάρετη, δεν αρκεί μόνο να γνωρίζουμε το είδος του συναισθήματος ή της πράξης, αλλά πρέπει να εξετάσουμε τις παρακάτω παραμέτρους - προϋποθέσεις εκδήλωσης: τον χρόνο εκδήλωσης του συναισθήματος ή της πράξης (ὅτε δεῖ), τις συνθήκες εκδήλωσης (ἐφ' οἷς), τα πρόσωπα προς τα οποία εκδηλώνεται (πρὸς οὓς), τον σκοπό της εκδήλωσης (οὗ ἕνεκα), τον τρόπο της εκδήλωσης (ὡς δεῖ). Αυτό σημαίνει ότι η ίδια συμπεριφορά (συναίσθημα ή πράξη) σε άλλο χρόνο, ή κάτω από διαφορετικές συνθήκες ή όταν αναφέρεται σε άλλους ανθρώπους ή εκδηλώνεται με διαφορετικό τρόπο και σκοπό μπορεί να είναι άλλοτε αρετή και άλλοτε κακία. Ο Αριστοτέλης στο πλαίσιο της διερεύνησης της έννοιας της αρετής και αφού έχει αναφέρει τις παραπάνω παραμέτρους της ηθικής περίστασης, επιχειρεί να θέσει αντικειμενικά κριτήρια για τις ηθικές επιλογές που κάνει το άτομο. Το πρώτο κριτήριο που καθορίζει την ορθότητα, τη μεσότητα, το δεῖ (το τι πρέπει και τι δεν πρέπει) της εκάστοτε ηθικής επιλογής, αν λάβουμε υπόψη τις ιστορικοκοινωνικές συνθήκες της εποχής, είναι το πνεύμα της κοινότητας, οι κανόνες της κοινωνικής και πολιτικής συμβίωσης μέσα στην πόλη-κράτος. Δηλαδή η αρετή του αρχαίου Έλληνα είναι «πολιτική» έχει σχέση με τον άνθρωπο ως πολιτικό ον, δεν είναι προσωπική, ατομική αρετή. Αν η πράξη του πολίτη είναι σύμφωνη με τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης, τότε είναι ενάρετη. Ο ρόλος της πολιτικής κοινωνίας αποτυπώνεται στο κείμενό μας με του όρους (δεῖ, ψέγεται, ἐπαινεῖται). Ἐνα επιπλέον κριτήριο είναι ο ορθός λόγος, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να εφαρμόζει στις καθημερινές περιστάσεις της ζωής του το ηθικά ορθό, το δεῖ. Αποτελεί την πνευματική δραστηριότητα που δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές για το ανθρώπινο πράττειν

(ώρισμένη λόγω καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν). Επομένως, η υποκειμενική μεσότητα δεν είναι κάτι το αυθαίρετο, αλλά συγκεκριμενοποιείται και αποτελεί συνάρτηση αφενός των παραμέτρων και αφετέρου των κριτηρίων που καθορίζουν το ηθικά ορθό. [348 λέξεις]

2. Θ. Τ. 33567

Ο συλλογισμός του Αριστοτέλη προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αρετή είναι ένα είδος μεσότητας (Μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή) στο συγκεκριμένο απόσπασμα σχετίζεται με τα συναισθήματα και τις πράξεις του ανθρώπινου υποκειμένου. Αναφέρει ότι η αρετή έχει σχέση με τα πάθη και τις πράξεις. Σε αυτές τις καταστάσεις υφίστανται οι έννοιες της υπερβολής, της έλλειψης και του μέσου. Οι δύο πρώτες (η υπερβολή και η έλλειψη) θεωρούνται σφάλματα και επικρίνονται, ενώ το μέσο είναι επίτευξη του ορθού και γι' αυτό επαινείται. Αυτά τα δύο, δηλαδή το ηθικά ορθό και ο έπαινος είναι χαρακτηριστικά της αρετής. Επομένως, η αρετή ταυτίζεται με τη μεσότητα.

Ειδικότερα, ο συλλογισμός διαρθρώνεται ως εξής:

1^η Προκείμενη:

α) ἡ μὲν ὑπερβολή... καὶ ἡ ἔλλειψις: Ὄταν στις πράξεις και στα πάθη έχουμε υπερβολή ή έλλειψη, τότε αυτή η συμπεριφορά θεωρείται εσφαλμένη και επικρίνεται.

β) τὸ δὲ μέσον...κατορθοῦται: Ὄταν στις πράξεις και στα πάθη επικρατεί η μεσότητα, τότε λέμε ότι επιτυγχάνεται το ορθό και αυτό το πράγμα επαινείται.

2^η Προκείμενη: ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς: Και τα δύο αυτά (ο έπαινος & το ηθικά ορθό) είναι χαρακτηριστικά της αρετής, είναι ιδιότητες της αρετής, είναι αρετή.

Συμπέρασμα: Μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή: Ἀρα, η αρετή είναι κάποια (γιατί διαμορφώνεται με τρόπο υποκειμενικό) μεσότητα. [207 λέξεις]

3. Θ. Τ. 33566

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη για να διαπιστώσουμε αν η συμπεριφορά ενός ανθρώπου είναι μεσότητα, αρετή δεν αρκεί μόνο να γνωρίζουμε το είδος του συναισθήματος ή της πράξης, αλλά πρέπει να εξετάσουμε τις παρακάτω παραμέτρους:

1. τον χρόνο εκδήλωσης του συναισθήματος/της πράξης
2. τις συνθήκες εκδήλωσης του συναισθήματος/της πράξης
3. τα πρόσωπα προς τα οποία εκδηλώνεται το συναίσθημα/η πράξη
4. τον σκοπό της εκδήλωσης του συναισθήματος/της πράξης
5. τον τρόπο της εκδήλωσης του συναισθήματος/της πράξης

Αυτό σημαίνει ότι η ίδια συμπεριφορά σε άλλο χρόνο, ή κάτω από διαφορετικές συνθήκες ή όταν αναφέρεται σε άλλους ανθρώπους ή εκδηλώνεται με διαφορετικό τρόπο και σκοπό μπορεί να είναι άλλοτε αρετή και άλλοτε κακία.

Παράλληλα, ο Αριστοτέλης στο πλαίσιο της διερεύνησης της έννοιας της αρετής και αφού έχει αναφέρει τις παραμέτρους της ηθικής περίστασης, επιχειρεί να θέσει

αντικειμενικά κριτήρια για τις ηθικές επιλογές που κάνει το άτομο. Το πρώτο κριτήριο που καθορίζει την ορθότητα, τη μεσότητα, το δεῖ (το τι πρέπει και τι δεν πρέπει) της εκάστοτε ηθικής επιλογής, αν λάβουμε υπόψη τις ιστορικοκοινωνικές συνθήκες της εποχής, είναι το πνεύμα της κοινότητας, οι κανόνες της κοινωνικής και πολιτικής συμβίωσης μέσα στην πόλη-κράτος. Έτσι, ενάρετος πολίτης είναι αυτός που είναι καλός συμπολίτης, που κάνει το καθήκον του απέναντι στην πόλη-κράτος. Δηλαδή η αρετή του αρχαίου Έλληνα είναι «πολιτική» έχει σχέση με τον άνθρωπο ως πολιτικό ον, δεν είναι προσωπική, ατομική αρετή. Αν η πράξη του πολίτη είναι σύμφωνη με τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης, τότε είναι ενάρετη. Ο ρόλος της πολιτικής κοινωνίας αποτυπώνεται στο κείμενό μας με του όρους (δεῖ, ψέγεται,ἐπαινεῖται).

Ένα επιπλέον κριτήριο είναι ο ορθός λόγος, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να εφαρμόζει στις καθημερινές περιστάσεις της ζωής του το ηθικά ορθό, το δεῖ. Αποτελεί την πνευματική δραστηριότητα που δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές για το ανθρώπινο πράττειν (ώρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν).[304 λέξεις]

4. Θ. Τ. 33565

Ο αριστοτελικός ορισμός παρουσιάζει τυπικότητα ως προς τη δομή του. Συγκεκριμένα, μετά το συνδετικό ρήμα (Ἔστιν) που ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί στους ορισμούς του και την οριστέα έννοια (ή ἀρετή) ακολουθεί το γένος της, καθώς αυτή χαρακτηρίζεται ως ἕξι προαιρετική (ἕξις προαιρετική). Έτσι, γενικά, ἕξις είναι να βρίσκεται ένας άνθρωπος ὑστερα από άσκηση (ἔθος) σε μια διαρκή κατάσταση, σε μια κατάσταση τέτοια ώστε το άτομο να ενεργεί με ένα μόνιμο και σταθερό τρόπο. Επιπλέον, πρέπει αυτή να χαρακτηρίζεται από προαίρεσιν. Είναι το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα της αρετής, είναι η εκλογή, ὑστερα από ώριμη σκέψη ενός πράγματος που επιθυμώ ανάμεσα από δύο ή περισσότερα πράγματα που έχω στην εξουσία μου και που είναι προσιτά σε μένα, με την απόφαση και διάθεση να προχωρήσω στην πράξη. Η προαίρεσις είναι ο πυρήνας της ηθικής πράξης, η βάση της αρετής. Αυτό σημαίνει ότι ο Αριστοτέλης στην ηθική δέχεται την ελευθερία της βούλησης. Στο πλαίσιο της ηθικής διδασκαλίας του Αριστοτέλη ανατίθεται καθοριστικός ρόλος στην προαίρεση. Ο λόγος είναι ότι αποτελεί ελεύθερη και συνειδητή επιλογή του ενός ή του άλλου τρόπου ζωής, επιλογή που οδηγεί σε συγκεκριμένες αποφάσεις σε κάθε μία επιμέρους περίπτωση.

Στη συνέχεια, αναφέρεται η ειδοποιός διαφορά της αρετής και τα στοιχεία που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες ἕξεις. Συγκεκριμένα, η αρετή είναι μεσότης με κριτήριο εμάς, υποκειμενική μεσότητα πρὸς ἡμᾶς ὄχι κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Η «υποκειμενική» αυτή μεσότητα φαίνεται ότι μπορεί να οδηγήσει στην αυθαιρεσία και στην εύκολη λύση του συμβιβασμού· ο Αριστοτέλης, όμως, καθορίζει εκείνα τα κριτήρια ορθότητάς της, ώστε να αντικειμενικοποιείται ως έναν βαθμό. Ο ορισμός της ηθικής

αρετής περιέχει επιπλέον την αναφορά σε μια αρετή του νου (διανοητική). Για να είναι ηθικά ενάρετος, πρέπει είτε να διαθέτει ο ίδιος φρόνηση, είτε να ακολουθεί το παράδειγμα ενός φρόνιμου ανθρώπου. Η έννοια του ορθού λόγου είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της: αριστοτελικής ηθικής· είναι μια διανοητική ποιότητα, η ικανότητα να βλέπουμε σωστά τα πράγματα, δεν έχει τίποτε μυστηριώδες, αλλά είναι κάτι έμφυτο (λογική έχουν όλοι οι άνθρωποι), που καλλιεργούμενο με την αγωγή, γίνεται τελικά, καρπός της εμπειρίας και της σοφίας. [337λέξεις]

ΘΕΜΑ Β2.

1. Θ.Τ. 33568-33565

Η έννοια του επιμερισμού της ευθύνης στο θεϊκό στοιχείο ή στον άνθρωπο για όσα διαδραματίζονται, είναι ζήτημα που εμφανίζεται συχνά στην αρχαιοελληνική γραμματεία. Στο παράλληλο κείμενο από την Πολιτεία η αναφορά στην ανθρώπινη ευθύνη είναι σαφής. Οι ανθρώπινες ψυχές είναι αναγκασμένες να διαλέξουν το είδος της ζωής που θα ήθελαν να ζήσουν κατά την επόμενη ενσάρκωσή τους. Η επιλογή είναι δική τους και ανάλογο είναι και το βάρος της ευθύνης της. Η αρετή χαρακτηρίζεται ακηδεμόνευτη, χωρίς δεσπότη θέλοντας να δηλώσει την απουσία παρέμβασης του θεϊκού στοιχείου. Ο θεός δεν κατευθύνει στην αρετή, άρα και στον βίο που θα επιλεγεί από τον κάθε άνθρωπο. Η ευθύνη είναι αυτού που διαλέγει, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Στο ίδιο πλαίσιο, στα Ηθικά Νικομάχεια, τόσο η φύση των ηθικών αρετών (λόγον ἔχον καὶ ἄλογον ἔχον μέρος της ψυχής), όσο και ο τρόπος απόκτησής τους (ἔθει) καθορίζουν την ανθρώπινη ευθύνη ως τον κύριο παράγοντα για την απόκτηση αρετών και της συνακόλουθης ευδαιμονίας. Στον ορισμό της αρετής η ευθύνη του ανθρώπου για τις επιλογές του είναι εμφανής. Η αρετή χαρακτηρίζεται ως ἔξη προαιρετική. Είναι η εκλογή, ὕστερα από ώριμη σκέψη, ενός πράγματος που επιθυμώ ανάμεσα από δύο ή περισσότερα πράγματα που έχω στην εξουσία μου και που είναι προσιτά σε μένα με την απόφαση και διάθεση να προχωρήσω στην πράξη. Η προαίρεσις είναι ο πυρήνας της ηθικής πράξης, η βάση της αρετής. Αυτό σημαίνει ότι ο Αριστοτέλης στην ηθική δέχεται την ελευθερία της βούλησης, άρα και την ανθρώπινη ευθύνη. Επίσης, η αρετή στηρίζεται στον λόγο, τη λογική του ατόμου και μάλιστα με γνώμονα την λογική του φρόνιμου ανθρώπου. Επομένως, το ίδιο το άτομο κατευθύνει τη ζωή του με τον δρόμο που χαράσσει βάσει της λογικής και έχει την ευθύνη της. Τέλος, ο ορισμός της αρετής αναφέρει ως χρέος του ανθρώπου τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι. Η δυναμική έννοια της αναζήτησης και εύρεσης της αρετής αφορά αποκλειστικά τον άνθρωπο. Είναι μια συνεχής διαδικασία που τον ακολουθεί κατά τον βίο του και του αποδίδει την ανάλογη ευθύνη. [328 λέξεις]

2. Θ. T. 33567

Ο Αριστοτέλης ασχολείται στα Ηθικά Νικομάχεια με τα συναισθήματα ως βασική παράμετρο της ανθρώπινης ψυχής, προκειμένου να διερευνήσει την έννοια της αρετής. Συγκεκριμένα, ο φιλόσοφος απενοχοποιεί την έννοια του συναισθήματος κάνοντας ωστόσο ορισμένες σημαντικές διευκρινίσεις. Στο παράλληλο κείμενο ο φιλόσοφος, μεταξύ άλλων, αναλύει ως παράδειγμα το συναίσθημα της οργής, προκειμένου να διερευνήσει και να αποδείξει το πλαίσιο αξιολόγησης του συγκεκριμένου συναισθήματος, ώστε αυτό να σχετίζεται με την έννοια του μέσου/μεσότητας, και επομένως της αρετής. Ειδικότερα, απορρίπτει την υπερβολική εκδήλωση του συναισθήματος της οργής και χαρακτηρίζει ως εσφαλμένη την τοποθέτησή μας ως προς το συναίσθημα αυτό (αν είμαστε οργίλοι σε υπερβολικό βαθμό, είμαστε κακώς τοποθετημένοι ως προς την οργή). Ομοίως αρνητική, κακή έξη χαρακτηρίζει και την απουσία οργής σε πράγματα που πρέπει (αν, πάλι, δεν οργιζόμαστε καθόλου ...κακώς τοποθετημένοι ως προς την οργή). Με αυτή τη δήλωση ο Αριστοτέλης παραπέμπει στις έννοιες της υπερβολής και της έλλειψης, οι οποίες στο διδαγμένο κείμενο αποτελούν τα άκρα εκδήλωσης συναισθημάτων και ρητώς απορρίπτονται (και μάλλον και ήττον, και ἀμφοτέρα οὐκ εὔ). Επίσης, με τη φράση «με αυτά που πρέπει» προσθέτει την παράμετρο των συνθηκών εκδήλωσης του εκάστοτε συναισθήματος (ἐφ' οἷς) του διδαγμένου κειμένου, την οποία θα πρέπει να λάβουμε υπόψη, προκειμένου η οργή να λειτουργεί προς όφελος αυτού που τη βιώνει και να τον οδηγεί στην αρετή και την ευδαιμονία. Τέλος, συμπεραίνει ότι η σωστή τοποθέτησή μας στο ζήτημα των συναισθημάτων, η καλή δηλαδή έξη, ταυτίζεται με την έννοια της μεσότητας (οὔτε υπερβολικά να υφιστάμεθα το πάθος της οργής οὔτε και να το μηδενίζουμε...είμαστε καλώς τοποθετημένοι), πράγμα στο οποίο καταλήγει και στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο (τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς). Ως αποτέλεσμα της παραπάνω θεώρησης ο Αριστοτέλης θέτει το πλαίσιο αξιολόγησης των συναισθημάτων, ώστε αυτά να σχετίζονται με την έννοια του μέσου/μεσότητας και επομένως της αρετής, να επαινούνται και να θεωρούνται σωστά. [317 λέξεις]

3. Θ. T. 33566

Ο Αριστοτέλης ασχολείται στα Ηθικά Νικομάχεια με τα συναισθήματα ως βασική παράμετρο της ανθρώπινης ψυχής, προκειμένου να διερευνήσει την έννοια της αρετής. Συγκεκριμένα ο φιλόσοφος απενοχοποιεί την έννοια του συναισθήματος κάνοντας ορισμένες σημαντικές διευκρινίσεις.

Ειδικότερα, στο παράλληλο κείμενο ο Αριστοτέλης αναφέρει το συναίσθημα ως αποδεικτικό σημείο διαμόρφωσης των καλών έξων. Αν ο άνθρωπος ενεργεί ενάρετα, απέχει, για παράδειγμα, από τις σωματικές ηδονές και χαίρεται για αυτό, τότε έχει αποκτήσει την αντίστοιχη ηθική αρετή. Σε διαφορετική περίπτωση, η δυσαρέσκεια που βιώνει από την επιτέλεση ενάρετων πράξεων, αποδεικνύει την απόσταση που τον χωρίζει από την απόκτησή της (Οποῖος μένει μακριά ...το πράγμα αυτό τον δυσαρεστεί).

Παράλληλα το συναίσθημα λειτουργεί και ως κίνητρο για να προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες πράξεις. Η φτηνή ευχαρίστηση μας ωθεί να στραφούμε σε ευτελείς πράξεις, ενώ η δυσαρέσκεια που ενδεχομένως να βιώνουμε όταν προβαίνουμε σε ενάρετες πράξεις, μάς απομακρύνει από αυτές (η ηθική αρετή σχετίζεται ...από τα όμορφα πράγματα). Επομένως, η σημασία της κατάλληλης παιδείας για την καλλιέργεια του συναισθήματος που θα τον οδηγήσει στην απόκτηση της αρετής, είναι καθοριστική.

Συμπληρωματικά στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο ο Αριστοτέλης θεωρεί τα συναισθήματα μέρος της ανθρώπινης προσωπικότητας. Αναφέρει ενδεικτικά τον φόβο, το θάρρος, την επιθυμία, την οργή, τον έλεο, την ευχαρίστηση και τη λύπη (φοβηθῆναι ...λυπηθῆναι). Δεν τα αποδοκιμάζει, ωστόσο θεωρεί την υπερβολική ή ελλειμματική συναισθηματική συμπεριφορά ενός ανθρώπου ως αρνητικό χαρακτηριστικό (καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρω οὐκ εὖ). Προβαίνει, επομένως, στον προσδιορισμό των παραμέτρων που θα πρέπει να λάβουμε υπόψη, προκειμένου τα συναισθήματα να λειτουργούν προς όφελος αυτού που τα βιώνει και να τον οδηγούν στην αρετή και την ευδαιμονία. Συγκεκριμένα αναφέρει τον χρόνο εκδήλωσης του συναισθήματος, τις συνθήκες εκδήλωσης, τα πρόσωπα προς τα οποία εκδηλώνεται, τον σκοπό της εκδήλωσης, τον τρόπο της εκδήλωσης (τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ). Ως αποτέλεσμα της παραπάνω θεώρησης ο Αριστοτέλης θέτει και το πλαίσιο αξιολόγησης των συναισθημάτων, ώστε αυτά να σχετίζονται με την έννοια του μέσου/μεσότητας, και επομένως της αρετής, να επαινούνται και να θεωρούνται σωστά. [334 λέξεις]

ΘΕΜΑ Β3.

1. Θ.Τ. 33568

α-Σ, β-Λ, γ-Σ, δ-Λ, ε-Σ

2. Θ.Τ. 33567

α-Λ, β-Σ, γ-Λ, δ-Λ, ε-Σ

3. Θ.Τ. 33566

1-γ, 2-γ, 3-α, 4-α, 5-β

4. Θ. Τ. 33565

1-β, 2-β, 3-α, 4-γ, 5-α

ΘΕΜΑ Β4.

1. Θ.Τ. 33568

1-β, 2-β, 3-α, 4-α, 5-α

2. Θ. Τ. 33567

ουσία, έπαινος, αμφιβολία, ευεξίας, οριστικά.

3. Θ. Τ. 33566

θαρρήσαι, ύπερβολή -ύπερβολήν- ύπερβάλλειν, πάθη- πάθεσι, φρόνιμος, εύρίσκειν

4. Θ. Τ. 33565

προθυμία-θυμός-λιποθυμία,
δέηση-ένδεια-δεοντολογία,
ομοιότητα-αφομοίωση-παρομοίωση,
ορθότητα-κατόρθωμα-διόρθωση,
αίρεση-αφαίρεση-διαιρέτης